

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1877.

19:e årgången.

4:e häft.

Innehåll:

	Sid.
26. Den svenska kvinnans arbete. Af <i>St.</i> (Slut.)	177.
27. Dronning Christine of Sverig. Af <i>Henriette Skram</i>	200.
28. På öfverblifna kartan. Berättelse af <i>Sorella</i>	218.
29. Striden mellan Pedagogisk Tidskrift och Aftonbladet om flickors uppfostran	246.
30. Ur vår dagbok	255.
31. Mönster	256.
Minneslista för tidningsläsare. } Hjelp de ångrandé! } Se omslaget.	

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNEBS FÖRLAG.

26. Den svenska qvinnans arbete.

Forts. från 2:dra häftet.

5:o. *Kongl. Musikaliska Akademien eller Conservatorium*, emottager sedan 1854 qvinliga elever*), hvaraf antalet, vårterminen 1877, uppgår till 68, deribland 9 i organistklassen. Undervisningen, som är kostnadsfri, meddelas af 16 lärare och 3 lärarinnor i följande ämnen: Harmonilära, Komposition, Instrumentation, Partiturläsning, Tonkonstens historia och esthetik, Elementar- och chor-sång, Solosång, Orgelspelning, Piano-, violin-, violoncell- och kontrabas-spelning, samt blåsinstrumenters behandling; hvilket sistnämnda undervisningsämne dock ej af qvinliga lärjungar blifvit taget i anspråk. Högsta antalet qvinliga elever under ett studieår har uppgått till 157. Fullständig organistexamen, omfattande harmonilära, sång, piano- och orgel-spelning samt kännedom om orgelns skötsel och vård, är aflagd af 65 fruntimmer. Denna kurs beräknas till högst 3 år. Fullständig direktörsexamen, (kursen högst 5-årig) hvari, utom förut nämnde ämnen, ingå Kontrapunkt, Musikens historia och esthetik, Instrumentation, Sång, Violin-, violoncell- och piano-spelning har blifvit aflagd af ett fruntimmer, m:ll Amanda Maier, som äfven erhöll högsta betyget i orgelspelning. Vid afslutandet af höstterminen 1876 utmärktes 17 qvinliga lärjungar med stipendier och gratifikation, och 17 erhöilo jettoner för flit och framsteg, deribland 3 för violinspelning.

*) Mellan åren 1795—1821 erhöilo äfven fruntimmer tillträde till undervisningen derstädes.

6:o. *Kongl. Akademien för de fria konsterna* öppnades 1864 för qvinliga lärjungar. Åtskilliga inskränkningar hafva dock blifvit gjorda för dessa i afseende på läroämnen, som för den qvinliga afdelningen omfatta: Ritning efter gipser och lefvande modell, Draperistudier, Målning, Anatomi- och Perspektivlära. En 3-årig kurs och derefter aflagda kompetensprof berättigar till erhållande af plats såsom ritlärare vid Statens elementarläroverk. Antalet elever får ej öfverstiga 25, hvarföre också alltid många aspiranter täfla om de lediga platserna. Undervisningen är kostnadsfri. Våren 1877 erhöilo 10 af de qvinliga eleverna loford; med premier af 25—50 kr. hugnades 9.

7:o. *Stockholms Slöjdskola*, hvilken stiftades af Svenska slöjdföreningen 1846 och öfvertogs af staten 1860, är sedan 1854 tillgänglig för qvinliga lärjungar i följande läroämnen: Ritning, Målning, Modellering i lera, vax och parian, Lithografi, Xylografi, Gravyr, Perspektiv-, Skugg- och Konstruktionslära, Kalligrafi, Bokhålleri, Textning, Kartritning, Lackering, Arithmetik, Geometri, Naturlära, Allmän varukänedom, samt Svenska, Tyska, Franska och Engelska språken. Undervisningen är i det närmaste kostnadsfri*) utom för språk. Denna skola besökes flitigt och räknade under arbetsåret 1875—76 817 qvinliga lärjungar; af dessa deltog största antalet i undervisningen i arithmetik (535), kalligrafi (473) och bokföring (290). I de pristäfflingar, som egde rum under vårterminen, deltog ock qvinliga lärjungar, bland hvilka 64 erhöilo pris eller premier. Af de trenne extra premier af 35—50 kr., som utdelades åt skolans utmärktaste elever, tillföillo tvenne de qvinliga.

8:o. *Lärokurs för telegrafister* inrättades 1873 af Kongl. telegrafstyrelsen för att bereda tillfälle åt vid telegrafverket antagna elever att erhålla nödiga fackkunskaper. För att antagas såsom elev måste en förberedande examen afläggas i följande ämnen:

*) Skolafgiften inskränker sig till 50 öre i månaden, med tillägg af 50 öre i veckan för hvarje språk.

Arithmetik, Historia och Geografi, Svenska, Franska, Tyska och Engelska språken. Lärokursen är bestämd till 3 månader och undervisningen, som är kostnadsfri och bestrides af sex lärare, omfattar: Fysik, Telegrafering, Kalligrafi, Reglemente och Instruktion. År 1875 uppgick lärjungarnes antal till 59, vårterminen 1876 till 35 qvinliga och 5 manliga; till 1877 års kurs hafva 20 qvinliga lärjungar fått tillträde.

9:o. *Handels- och Skönskrifningsinstitut* finnas i hufvudstaden 13, hvaraf 2 förestås af fruntimmer. Så väl vid dessa senare, som vid åtskilliga af de andra är tillfälle beredt äfven för qvinliga lärjungar att inhemta kunskap i Skönskrifning, Bokhålleri, Räkning och Handelskorrespondens. Kursen beräknas till 2 à 4 månader, allt efter det hemarbete, som fullgöres af eleven. I åtminstone ett af dessa institut (m:ll Hegardts) ingår äfven språkundervisning.

10:o. *Kongl. Gymnastiska Centralinstitutet*, der qvinnor bildas till gymnastiklärarinnor. Inträdesfordringarne äro desamma som vid Seminariet för bildandet af lärarinnor i högre skolämnen med undantag af främmande språk. Kursen är 2-årig och undervisningen kostnadsfri. Läroämnen: *Theoretiska*: Anatomi, Fysiologi och Sundhetslära, Rörelselära, Sjukdomslära, grunderna för frisk- och sjukgymnastik. *Praktiska öfningar*: i pedagogisk gymnastik och meddelande af undervisning deri, i medicinsk gymnastik och dess användande för sjuka. Redan 1820 antogs en gymnastiklärarinna, men först 1864 kom en regelbunden undervisningskurs för qvinliga lärjungar till stånd vid Central-institutet. År 1865 aflades första gången examen af gymnastiklärarinnor och sedan dess uppgår antalet af derstädes utexaminerade till 60 à 70. Vid institutet äro 2 ordinarie och en extra lärarinna anställda, hvarförutom andra biträden antagas, när så behöfves. Under innevarande arbetsår åtnjuta 13 elever undervisning dersammastädes.

11:o. *Undervisningsanstalter för barnmorskor*. Sådana finnas i Stockholm, Göteborg och Lund, der kostnadsfri undervisning med-

delas i förlossningskonst i allmänhet och med instrumenter, äfven skarpa instrumenter, koppning, vaccinerings, åderlåtning, m. m., samt späda barns skötsel och vård. Kursen är ettårig med någon tillökning i tid för de lärjungar, som önska tillåtelse att betjena sig af instrumenter, hvilket allt allmännare åstundas, emedan sålunda bildade barnmorskor åtnjuta mer förtroende. Ett sådant medgifvande utverkades ej utan motstånd och misstroende, men all fördom deremot är nu så öfvervunnen, att endast i särdeles svåra fall läkare tillkallas. Alltsedan år 1829, då barnmorskor erhöilo tillåtelse att under vissa betingelser förrätta instrumentalförlossningar, har ej heller någon bland dem blifvit åtalad för misstag eller vårdslöshet i utöfvandet af denna del af sitt yrke.*) I Stockholm har denna undervisning meddelats redan omkring 200 år. År 1760 synes läroanstalten hafva blifvit mer systematiskt ordnad. Af de 52 lärjungar, som årligen emottagas, erhålla 12 fri bostad och föda. I Lund daterar sig undervisningskursen från början af århundradet, och uppgår lärjungarnas antal der till 15; i Göteborg till 37, hvarmed början skedde 1856. I slutet af år 1873 funnos i Sverige 2,043 praktiserande barnmorskor; år 1877 125 i Stockholm. Under loppet af 1876 utexaminerades 89 barnmorskor, af hvilka 62 tagit examen i den instrumentala förlossningskonsten och erhållit tillstånd att densamma utöfva.

12:o. *Seminarier för bildande af lärarinnor för folkskolan*, ett i Stockholm, stiftadt 1866, med 6 lärare, 4 lärarinnor och 110 lärjungar, och ett i Skara med 88 lärjungar, stiftadt 1859 och omorganiseradt 1866. Två nya inrättades dessutom 1875 i Kal-

*) En finsk läkare, talande om den ringa dödlighetsprocenten bland svenska barnaföderskor i jemförelse med de finska, yttrar härom: »för min del känner jag endast en antaglig hufvudsak och den ligger i Sveriges lyckligt utvecklade och framför *alla* andra länder utmärkta barnmorskeväsende. Folkbildningen i Sverige ställer redan den svenska barnmorskan högt, men framför hela världens barnmorskor har hon dessutom den utomordentliga förmånen att vara undervisad i och ega rättighet till användande af förlossningsinstrumenter.» (Pippingsköld: Några iakttagelser och rön i Obstetrik. Helsingfors 1871.)

mar och Falun. Inträdesfordringarne äro: god handstil, färdighet i innanläsning och förmåga att skriva efter diktamen, kännedom af Luthers katekes med förklaringar och af bibliska historien, quatuor species i hela tal, bråk och sorter. Kursen är 3-årig och undervisningen kostnadsfri samt omfattar: Kristendom, Svenska språket, Räknekonst, Geometri, Historia, Geografi, Naturkunnighet, Pedagogik och Methodik, Välskrifning, Musik, (choralsång och orgelspelning) Linearteckning, Gymnastik, Trädgårds-skötsel, Simning.

Med dessa läroanstalter äro sedan 1867 förenade *Seminarier för bildande af lärarinnor för småbarnsskolor (kursen 1-årig) och tillämpningsskolor*. Vid avslutandet af vårterminen 1876 utexaminerades från lärarinneseminariet i Stockholm 44 och från småskoleseminariet dersammastädes 24 elever med vitsord om »särdeles goda kunskaper och undervisningsskicklighet.»

Det finnes äfven åtskilliga *Seminarier för bildande af lärarinnor för småbarnsskolor*, hvilka ej bekostas af staten, såsom fallet är med de ofvannämnda. Så har Göteborg tvenne, af hvilka det ena underhålles af staden och står under dess folkskolestyrrelse. Der hafva omkring 30 elever årligen erhållit kostnadsfri undervisning. Kursen beräknas till 1 år. Men då vid sista afgångsexamen 19 elever utexaminerades, och det befanns att närmare 40 af dem, som genomgått kursen, ej kunnat erhålla platser, beslöts att seminariets verksamhet skulle hvijsa tills den af omständigheterna åter påkallades. I det andra läroverket, kalladt *Privatskolan för bildande af småskolelärarinnor*, som förestås af Skolläraren B. C. Rohde, erläggas eleverna någon afgift. Vesterås läns landsting är i begrepp att inrätta ett Seminarium för samma ändamål.

13:o. *Folkskolor*, spridda öfverallt både i städerna och på landsbygden. Antalet deraf uppgick 1875 till 3,067 fasta folkskolor, hvaribland 248 i Stockholm, 1,134 flyttande och 4,505 småskolor med ett sammanräknadt antal af mer än 3,000 lärarinnor och

ungefär 360,000 qvinliga lärjungar. Folkskolan upptager såsom läroämnen: Kristendom, Svenska språket, Arithmetik, Geografi, Historia, Naturkunnighet, Åskådningsöfning, Välskrifning, Sång, Gymnastik och Handarbeten.

14:o. *Folkhögskolor för qvinnor*, hvaraf den första stiftades 1870, men redan uppbört, hafva till ändamål att meddela allmogens döttrar en högre bildning än folkskolan medgifver, äfvensom att dana dem till goda husmödrar och uppfostrarinnor. De som fortfarande äro i verksamhet upptaga såsom läroämnen: Religion, Svenska språket, Fäderneslandets historia, Geografi, Arithmetik, Geometri, Naturkunnighet, Skönskrifning, Bokhålleri, Teckning och Handarbeten. Statsanslag lemnas åt tvenne, näml. *Skånes folkhögskola för qvinnor* å Helsingborg vid Helsingborg med 50 à 60 lärjungar, och *folkhögskolan vid Hvilan (Malmöhus län)*, som har en afdelning för qvinnor; hvilken räknar omkring 30 lärjungar. Försöket är likväl ännu för nytt och litet bepröfvadt för att medgifva något bestämdare omdöme angående dess ändamålsenlighet.

15:o. *Slöjd- och syskolor* för de fattiga klassernas döttrar äro inrättade i många städer och äfven på landet, dels af kommunerna, dels af enskilda personer, och meddela kostnadsfri undervisning i spånad, väfnad, sömnad, märkning och stickning. I åtskilliga undervisas äfven i virkning och halmflätning.

16:o. *Hushållskolor*, hvari flickor af arbetsklassen danas till dugliga tjenarinnor. Sådana finnas;

a) i Stockholm 1) *Murbäckska inrättningen*, stiftad redan 1747, men först 1770 egnad åt sin nuvarande bestämmelse. Mer än 300 flickor hafva der åtnjutit undervisning, underhåll och vård samt utgått såsom tjenarinnor. Antalet af dem, hvilka samtidigt inrymmas, uppgår till 44 och de erhålla undervisning i folkskolans läroämnen samt dessutom i alla göromål, som kunna fordras af en duglig tjenarinna. 2) *Malmqvistska uppfostringsanstalten*, som grundlades 1852 af tvenne medellösa makar genom upptagandet af 8 värnlösa barn och nu så tillväxt, att den årligen räknar

mellan 80 och 90 skyddslingar. Öfver 400 unga flickor hafva utgått derifrån, bland hvilka det största antalet blifvit tjenarinnor, men några erhållit platser såsom lärarinnor. Läroämnena äro desamma som i den föregående. I båda dessa anstalter intagas barn vid tidig ålder. 3) *Praktiska hushållsskolan*, öppnad 1870, emottager samtidigt 18 lärjungar. Redan hafva 28 unga flickor genomgått denna undervisningskurs, som är 3-årig, och erhållit goda tjenster. För att vinna inträde der fordras att hafva uppnått 15 år och genomgått folkskolan, emedan undervisningen endast omfattar de praktiska arbeten, i hvilka kunskap är behöflig för en duglig tjenarinna. 4) *Diakonissanstaltens hushållsskola*, som visserligen börjades redan hösten 1872, men först i slutet af år 1875 erhöll en betryggad tillvaro räknar nu 12 lärjungar. I båda de sistnämnda skolorna emottagas äfven fruntimmer till inackordering.

b) i Göteborg en *praktisk Hushållsskola*, inrättad 1865 efter hufvudsakligen samma grunder som den i Stockholm. Man afser dermed dock ej blott bildandet af kunniga tjenarinnor utan äfven af dugliga husmödrar för arbetsklassen. På en gång inrymmas 27 lärjungar, af hvilka 2 äro extra eller betalande. Från skolans öppnande hafva 142 flickor varit intagna och af dem omkring 80 blifvit tjenarinnor. Till denna skola höra äfven en tvättanstalt och ett bageri, hvarigenom goda bidrag lemnas till dess underhåll, äfvensom genom den middagsspisning för skolgossar, som dermed är förenad. En barnkrubba har äfven blifvit inrättad för att gifva de unga flickorna vana vid vården af späda barn.

c) i flera landsortsstäder och äfven på landet finnas likartade skolor.

d) *Barnhem*, som ock hafva till syfte att bilda sina skyddslingar till tjenarinnor, är spridda i stor mängd kring hela riket. Bland dem må nämnas det af prinsessan Eugénie 1860 stiftade, hvilket först var förlagdt i Stockholm, men sedan blifvit förflyttadt till Gotland i grannskapet af Fridhem, prinsessans eget

sommarresidens. Barnen emottagas vid tidig ålder och erhålla undervisning i folkskolans läroämnen, handaslöjder och husliga sysslor.

17:o. *Mejeriskolor* finnas vid Ultuna landbruksinstitut och vid Bergqvara, der 12 qvinliga lärjungar erhålla kostnadsfri undervisning i ladugårdsskötsel och alla till ett mejeri hörande arbeten. Hvar och en af dessa skolor åtnjuter ett årligt statsanslag af 3,000 kronor. Genom Kongl. Landbruksakademien erhålla dessutom qvinnor dylik undervisning vid 13 särskilda mejerier, hvartill lemnas ett årligt statsanslag af 2,000 kronor. I åtskilliga län underhållas jemväl dylika skolor på Hushållningssällskapens bekostnad.

18:o. *Söndags- och aftonskolor*, der fattiga barn under ett par af eftermiddagens timmar undervisas af de bildade klassernas döttrar, äro jemväl anordnade både i Stockholm och i landsorten. Läroämnen äro: Söndagar: Kristendom och Sång; hvardagar: Arithmetik, Välskrifning, Rättskrifning, Naturlära och Handarbeten.

19:o. *Lappskolor* finnas både i Stockholm och i landsorten med frivilliga lärarinnor. Afsigten med dessa skolor är att lära fattiga flickor ordentligt och omsorgsfullt laga sina kläder.

Till åstadkommande af flere bland de här uppräknade undervisningsanstalterna samt för att bereda qvinnor tillträde till sådana, som förut varit mannen uteslutande förbehållna, har den svenska qvinnan ofta sjelf väsentligt bidragit. Hennes talan har på ett varmt och öfvertygande sätt varit förd af *Tidskrift för Hemmet*, grundlagd 1859 af tvenne fruntimmer, och ännu fortgående under ledning af en af de ursprungliga redaktiserna. Denna tidskrifts förnämsta syfte har alltid varit att i moraliskt, intellektuelt och socialt hänseende inverka höjande och förädlande på qvinnan och hemmet, och dess arbete torde ej hafva varit alldeles förgäfvets. För att ytterligare sprida smak för god läsning och bereda tillgång på sådan äfven åt mindre bemedlade, öppnades af Tidskriftens redaktion 1867 en *läsesalong för damer*, som ännu fortgår, ehuru med den utvidgning att äfven herrar dit erhålla tillträde;

hemlån lemnas öck derifrån. Äfven i några andra fall är qvinnan representerad i vårt lands periodiska litteratur, dels såsom sjelfständig utgifvare, dels såsom medarbetare. Sveriges litteraturhistoria har öck att uppvisa åtskilliga qvinliga författare, som med utmärkelse beträdd den vittra vädjobanan. Talrika öfversättningar utgå årligen från qvinnohand.

Musik odlas med förkärlek, derom vittna i första rummet de svenska sångerskor, som vunnit verldsrykte, och i det andra den framstående plats idkandet af denna sköna konst intager i den allmänna undervisningen. Åtskilliga fruntimmer hafva äfven försökt sig såsom kompositörer, till och med i orkester- och ensemble-kompositioner.

Den första svenska qvinna, som under detta århundrade gjort sig känd såsom målarinna, var Sophie Adlersparre (född 1808, död 1862.) Många af de svårigheter, hon hade att bekämpa, hafva så småningom blifvit undanröjda, och den svenska konstnärinnan intager numera en aktad och ansedd ställning äfven utom sitt land.

Skulpturen, denna högsta och svåraste konstart, räknar öck åtskilliga qvinliga idkare, ehuru dessas sträfvanden hittills förnämligast inskränkt sig till arbeten för eget nöje.

En af Sveriges skickligaste medaljörer är fru Lea Ahlborn, sedan 1853 antagen till medaljör och gravör vid det Kongl. Myntet i Stockholm.

För Kongl. Vetenskapsakademiens räkning utföra fruntimmer afbildningar i aquarell af svenska kulturväxter, blommor och petrifikater

Träsniderier utföras af qvinliga arbetare med skicklighet och smak. Den utmärktaste bland dessa var Sophie Isberg (född 1819, död 1875), dotter af en fattig skräddare på landet. Hon visade tidigt en verkligt artistisk fallenhet för denna konst, hvilken hon mest uppöfvade på egen hand, och hembar pris vid flera världsexpositioner.

Åtskilliga af våra bästa fotografiska atelierer förestås af fruntimmer; ganska många arbeta ock såsom biträden i samma yrke.

Xylografi, lithografi och gravyr idkas äfven med framgång af qvinnor.

Vid Sveriges ekonomiska kartverk äro, sedan 1860, 8 fruntimmer anställda såsom ritbiträden, hvarförutom åtskilliga andra tidtals arbeta vid detsamma.

I den *Renskrifningsbyrå*, som öppnades 1864 genom redaktionen af *Tidskrift för Hemmet*, erhålla många fruntimmer ett temligen lönande arbete genom renskrifning och öfversättning. Äfven i åtskilliga embetsverk sysselsättas fruntimmer med renskrifning.

Utom den andel lagstiftande makten haft i utvidgandet af det bildningsområde, hvilket genom här ofvan omförmälda skolor och läroverk blifvit för qvinnan tillgängligt, har den äfven visat sig villig att befordra hennes sträfvanden att uppsöka nya utvägar till sjelfförsörjning, ett sträfvande, så mycket mer befogadt som machinarbetet beröfvat henne många af de tillfällen till utkomst hon tillförene egt.

Så har den svenska qvinnan genom åtskilliga Kongl. förordningar erhållit följande rättigheter: 1853 och 1859 att anställas såsom lärarinnor i folkskolor; 1861 att söka anställning i statens tjänst såsom organist och att utöfva fältskärs- och tandläkareyrket efter afläggande af dertill föreskrifna prof; 1863 att med vissa inskränkningar bestrida telegraftjänster och förestå mindre poststationer; 1870 att aflägga maturitetsexamen vid rikets högre elementarläroverk och idka studier vid rikets universitet samt att utöfva läkareyrket efter aflagda kompetensprof. *)

*) Tre stipendier äro redan stiftade för qvinliga studerande. Det ena på 1,229 kronor är fästadt vid Upsala universitet och tillgängligt för qvinliga studerande i allmänhet; det andra på 6,000 kronor vid Carolinska Institutet i Stockholm är uteslutande förbehållet sådana, som egna sig åt läkareyrket, och det tredje på 1,000 kronor är bestämdt för qvinliga studenter vid medicinska fakulteten i Lund.

Det praktiska resultatet af ofvan anförda medgifvanden visar sig i följande uppgifter.

Mer än 3,000 lärarinnor äro anställda vid Staten tillhörande eller under dess uppsigt stående läroverk, hvaribland åtskilliga såsom rit- och musik-lärarinnor vid elementarläroverk för gossar. I enskilda goss-skolor bekläda äfven många fruntimmer lärarebefattningar, äfvenså vid skolor för döfstumma, blinda och idioter.

Organistsyssla har innehafts af några få fruntimmer, men för närvarande torde sådan endast bestridas af ett enda.

Vid telegrafverket äro (1877) 309 fruntimmer anställda, deribland 127 tillhöra den ordinarie och 182 den extra ordinarie personalen.

Antalet af de fruntimmer, som ega befattningar vid postverket uppgår till 194. Deribland förestå 2 postexpeditioner, 104 poststationer, 38 äro anställda såsom extra ordinarie skrivvare och de öfriga såsom enskilda biträden åt postmästare.

Tvenne fruntimmer praktisera såsom tandläkare och trenne såsom fältskärer.

Under åren 1871—76 hafva elfva fruntimmer aflagt maturitetsexamen, men af dessa hafva endast tvenne för någon längre tid fortsatt sina studier vid Upsala universitet. Den ena af dessa har tagit filosofie-kandidatexamen och sålunda vunnit kompetens att söka anställning såsom adjunkt vid Statens Elementarläroverk. Den andra fullföljer med framgång sina studier vid den medicinska fakulteten.

En undervisningskurs, som har till syfte att såväl theoretiskt som praktiskt bilda sjuksköterskor, öppnades 1867 vid Akademiska sjukhuset i Upsala och förestås af ett fruntimmer, som erhållit sin yrkesbildning vid *the Nightingale Institution for Training of Nurses* i London. Det är *Föreningen för vård af sårade och sjuka i fält*, man har att tacka för inrättandet af denna kurs. Så väl de vid denna som vid några andra sjukhus genom föreningens försorg för sitt yrke bildade sköterskorna, hvilkas sam-

manlagda antal nu uppgår till 81, hafva förbundit sig att vid anfordran inträda i föreningens tjänst. Under tiden hafva de frihet att åtaga sig andra till sjukvård hörande befattningar och som de sålunda bildade sköterskorna i de flesta fall med pligt-trohet och skicklighet skött sitt ansvarsfulla kall, hafva de erhållit anställningar vid en mängd sjukhus i landsorten. De hafva på detta sätt snart sagdt öfver hela riket spridit det välgörande inflytandet af ett ordnad sjukvårdssystem, hvilket tillförene, i afseende på den andel deri, som åligger sköterskorna, var så godt som okänt i vårt land. Så mycket mer förvånande är det därför, att man ej finner någon af dessa sköterskor anställd vid hufvudstadens många sjukhus. Åtskilliga bland dem egna sig åt enskild sjukvård och åtnjuta äfven i denna egenskap stort för-troende. Ej mindre än elfva fruntimmer ur de bildade klasserna hafva i Upsala genomgått ifrågavarande lärokurs och seder-mera antagit platser såsom föreståndarinnor eller öfversköterskor vid andra sjukhus. En af dessa kommer att efterträda lärokur-sens hittills varande nitiska och skickliga föreståndarinna, som beslutit egna sina menniskoälskande omsorger åt en annan klass af lidande, nemligen de vansinniga, och därför med April månads ingång inträdt i tjänstgöring vid Upsala hospital för sinnessjuka. En annan har åtagit sig att förestå den nya under-visningskurs för sjuksköterskor, som, äfven anordnad af *Förening-
gen för vård af sårade och sjuka i fält*, förlägges till Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg och tager sin början i Maj månad 1877.

I Diakoniss-sjukhuset*) i Stockholm, som inrymmer 40 pa-

*) Diakonissanstalten i Stockholm, som till mönsterbild tagit Institutionen i Kaiserwerth, grundades 1851 med högst obetydliga tillgångar. Dess egentliga syfte var då endast att bilda sjuksköterskor, men småningom utvidgades dess verksamhet; 1852 med en skola för fattiga barn och 1853 genom inrättandet af ett barnhem. Vidare åtog sig anstalten 1857 tillsynen öfver ett räddningshem för fallna kvinnor, Magdalenahemmet kalladt; 1862 stiftades af densamma ett hem för vanvårdade barn och 1875 öppnades derstädes en hushållsskola. Anstalten hade först sitt hemvist på Kungsholmen, men då utrymmet der befanns

tienter och öppnades 1851, ombesörjes hela sjukvården af diakonissor med biträde af en läkare, hvarjemte äfven största delen af der begagnade medikamenter tillblandas af dem. Diakonissor äro mycket eftersökta såsom sjuksköterskor inom familjer.

Äfven i andra delar af lagstiftningen, än de redan nämnda, har benägenheten att tillfredsställa billiga och rättmätiga fordringar från qvinnans sida fått uttryck i Kgl. Förordningarne af den 19 Maj 1845, som stadga lika arfsrätt för man och kvinna och gifva hustrun lika andel med mannen i gemensamt bo; af den 22 December 1846, hvarigenom hon berättigas att i stad och på landet idka handverk och minuthandel, hvilken återigen beredde väg för en annan af den 15 Juni 1858, medgifvande qvinnan rätt att blifva myndig vid 25 års ålder, om hon så önskar; af den 18 Juni 1864, som lemnar henne fullständig handels- och näringsfrihet; af den 16 November 1863, hvilken utan vilkor förklarar henne myndig vid förut föreskrifven ålder; och af den 8 November 1872 som tillerkänner myndig icke adlig qvinna att vara sin egen giftoman. Kongl. Förordningen af den 12 December 1874 medgifver gift qvinna, dels att administrera den del af hennes enskilda förmögenhet, hvarom förord göres före äktenskapets afslutande och dels att förfoga öfver egen arbetsförtjenst.

Qvinnan har äfven från enskildes sida haft att glädja sig åt tillmötesgående i afseende på utvidgandet af hennes medel för sjelfförsörjning. I enskilda banker, sparbanker, lifförsäkringsbolag, ränte- och kapitalanstalter och på handelskontor ega många fruntimmer förmånliga anställningar med arvoden, varierande mellan 800 och 2,500 kronor. Antalet af sådana stiger årligen och

otillräckligt, flyttades den 1864 till den vid södra utkanten af Stockholm belägna egendomen Stora Ersta, som blifvit inköpt och anordnad för dess räkning, och 1872 uppfördes på egorna ett litet kapell. Våren 1876 egde anstalten 110 arbetande medlemmar, hvaraf 64 diakonissor, 28 profsyrstrar och 18 noviser. Af dessa arbetade hälften inom anstalten, den andra hälften var fördelad på andra sjukhus, skolor, barnhem, barnkrubbor, barnhus, skyddshem, fattigvårds- och fångvårdsstationer.

så väl i banker som i handel lemnas ofta företräde åt fruntimmer vid tillsättandet af kassörsbefattningar. Vid jernvägsstationer äro ock fruntimmer anställda såsom bokhållare. Man har äfven exempel på qvinnor, såsom föreståndarinnor för filialafdelningar af enskilda banker, och i en landsortsstad är ett fruntimmer sedan 1871 antaget till stadskassör. Platsen af den kungliga familjens allmoseutdelare beklädes äfven af ett fruntimmer.

Genom de ofvan nämnda förordningarna, rörande handels- och näringsfrihet för qvinnan, har ock ett vidsträckt fält blifvit öppadt för hennes verksamhet. Att hon begagnar sig deraf, bevisar det årligen tilltagande antalet af qvinnor, som egna sig åt handel och yrken. År 1873 voro 4,381 qvinnor sysselsatta med handel, hvaraf 2,764 hade egen handelsrörelse. Samma år arbetade 17,171 i handtverk, hvaribland 640 såsom sjelfständiga yrkesidkare (egare af fabriker och verkstäder).

Till de flesta handtverk och yrken har qvinnan under senare år fått tillträde. Ett fruntimmer har till och med utmärkt sig för åtskilliga mekaniska uppfinningar, såsom en notbindningsmaskin, hvartill patentet blifvit inköpt af Norge för 100,000 kronor; en apparat för stämning af orglar och orgelharmonier, hvilken blifvit särdeles fördelaktigt vitsordad af kompetente personer; och en förbättrad konstruktion af Grover & Baker's symaskin.

Flera boktryckerier ega qvinliga föreståndare, faktorer, sättere, tryckare och biträden och voro hösten 1874 sålunda anställda 282 qvinnor, hvaraf i Stockholm 137. Tvenne systrar hafva i Stockholm med framgång idkat guldsmedsyirket; åtskilliga qvinliga urmakare arbeta dels i förening med anförvandter, dels sjelfständigt, och en af dem har vid en exposition i London erhållit utmärkelse. Såsom skomakare, snörmakare, handskmakare, bokbindare, lackerare, perlemorarbetare, repslagare, glasmästare, hattmakare, perukmakare, kammakare, målare, svarfvare, tapet-

serare, bagare och sockerbagare arbeta många qvinnor, dels sjelfständigt, dels såsom biträden. I en mängd andra yrken, såsom skrädderi, bundtmakeri, gulddrageri, guldslageri, bleckslageri, bryggeri m. m. ombesörjas åtskilliga delar af arbetet af qvinnor. Största delen af väfnaderna vid siden- och yllefabrikerna tillverkas af qvinnor. Vid porslinsfabrikerna Gustafsberg och Rörstrand sysselsättas många qvinnor, hvaraf flera med modellering och emaljmålning. Såsom yrken, hvilka uteslutande bedrifvas af qvinnor, må nämnas: all slags linne- och klädsömnad, snörlifs- och bandagesömnad, blomstertillverkning, spetsknyppling, stickning, virkning, knytning, broderi, hvarförutom alla till modistyrket hörande arbeten tillhöra dem. Många mindre trädgårdar skötas helt och hållet af qvinnor, mest dalkullor.

Ibland de bemödanden, som blifvit gjorda af qvinnor för att hjälpa och stödja hvarandra, må äfven nämnas den af m:ll De-land 1855 stiftade lärorinnornas pensionsförening. I anseende till några felaktigheter i dess organisation var denna förening nära att sönderfalla efter knappast fem års tillvaro. Saken var dock af för stor vikt att sålunda öfvergifvas, och varma kvinnohjertan omhuldade den ånyo med den framgång, att denna förenings bestånd nu mera kan anses fullt betryggadt. Hedern därför tillkommer egentligen m:ll Sophie Ahlbom, skicklig gravör, som med varmt intresse omfattade den tanke, hvilken låg till grund för föreningen, och med sällspord oegennyttia och sjelfuppoffring arbetade för dess förverkligande. De önskningsmål, hvarför hon sträfvade, voro för det första att åt föreningen återvinna allmänhetens förtroende och för det andra att genom anskaffande af extra bidrag och klok hushållning med för handen varande medel söka bereda pension åt så många som möjligt af förenings åldriga delegarinnor. Hennes bemödanden kröntes ock med framgång. Detta bevisas af de rikliga extra bidrag, som under de sista 16 å 17 åren tillfallit föreningen, dels genom gåfvor, dels genom testamentariska donationer, hvilka uppgå till mer än

50,000 kronor. Vid den allmänna bolagsstämma för föreningens delegare, som hölls d. 19 Maj 1874*), stadfästades den reorganisation af föreningen, hvilken, uppståld på i det närmaste samma grunder som Ränthe- och Kapitalförsäkringsanstalten, garanterar hvarje delegarinna en lifränta vid 55 års ålder. Denna utgöres af 9 proc. på de inbetalda medlen, hvilka tillväxt dels genom den intill denna tid tillagda räntan, dels genom de arfsvinster, som erhållits derigenom, att delegare dött före den bestämda åldern. Föreningens kapital uppgick vid slutet af 1876 till 160,224 kronor. Antalet delegare var vid samma tid 223, af hvilka 97 erhållit lifräntor till ett belopp af 7,330 kronor. Sedan 1860 äro öfver 60,000 kronor utbetalda i lifräntor. Föreningen direktion utgöres af nio fruntimmer.

För sådana alster af den qvinliga industrien, hvilka icke på annat sätt ingå i marknaden, inrättades i Stockholm 1870 en försäljningslokal kallad *Bikupan*. Att denna fyllt ett för handen varande behof visar sig bäst derigenom, att den årliga försäljningssumman derstädes under de tre sista åren uppgått till omkring 18,000 kronor. Dylika försäljningslokaler hafva äfven blifvit inrättade i Göteborg, Karlstad och Malmö.

Såväl i hufvudstaden som i de flesta landsortsstäder finnas

*) Enligt de vid samma tillfälle antagna stadgarne måste hvar och en delegarinna endera hafva tjenstgjort såsom lärarinna i minst två år eller ock hafva genomgått ett lärarinneseminarium med bestämd afsigt att egna sig åt lärarinnekallet, i hvilket fall hon skall uppgifva tiden, då hon börjar sin verksamhet inom detsamma. Anmälan till inträde göres skriftligen med uppgift om insatsens belopp, den sökandes för- och tillnamn, bostad, födelseort och födelsedag, dessa uppgifter, tillika med den om god frejd, behörigen styrkta. Lägsta insatsen är 5 kronor, högsta årliga 500. För vinnande af pension måste under 25 år göras insättningar af minst 15 kronor årligen. Den, som på en gång insätter 375 kronor eller efter hand gjort inbetalningar, hvilkas sammanlagda belopp med ränte- och arfsvinster uppgår till 800 kronor, är från vidare inbetalning befriad. Insättningar få äfven göras af andra personer för lärarinnors räkning. Enligt den af revisorerna 1876 afgifna berättelsen är denna förening nu bygd på så säkra grunder och så väl styrd, att det för hvarje lärarinna måste bli en fördel att ingå i densamma.

Fruentimmersföreningar, i Stockholm kallade *Skydds-* eller *Arbetsföreningar*, hvilka genom utdelande af spånad, väfnad, stickning och sömnad söka bereda arbetsförtjenst åt de fattigaste klassernas kvinnor.

Många andra välgörande föreningar och stiftelser äro dessutom grundlagda af kvinnor för att bistå nödstälda likar. *Allmänna skyddsföreningen* i Stockholm har till stiftarinna och ordförande Hennes Maj:t Drottningen. Sällskapet *Fattiga barns vänner* står under Prinsessan Eugénies skydd, hvarjemte många andra verka i större eller mindre omfång.

Sällskapen till »*Arbetsflitens befrämjande*», till »*Arbetsamhetens uppmuntran*», för »*Öm och sedlig modersvård*», »*Välgörande fruentimmerssällskapet*», »*Lotten Wennbergs fond för hjälpbehöfvande*»*) egde alla Hennes Maj:t Enkedrottningen till ordförande. Ej blott dessa hafva genom hennes frånfälle lidit en oersättlig förlust, utan äfven många enskilda behöfvande hafva derigenom blifvit beröfvade det varma hjerta, som städse var öppet för hvarje lidande, den frikostiga hand, som aldrig tröttnade att hjälpa, och detta i en utsträckning endast känd af hennes närmaste omgifning.

Bland välgörande stiftelser, utgångna från eller handhafda af kvinnor, må nämnas: *Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn***), stiftad 1854 och inrymmande omkring 60 patienter. *Hemmet för frigifna kvinnor* grundades 1860 af Hennes Maj:t Drottningen i afsigt att skydda brottsliga kvinnor, hvilka undergått sitt straff, från återfall till brott. I den nya och väl

*) Stiftad af framlidna Drottning Louise till minne af den välsignelserika verksamhet med Lotten Wennberg (född 1815, död 1864) under en lång följd af år utöfvade bland hufvudstadens fattiga.

***) Grundplåten till detta sjukhus har erhållits genom en testamentarisk disposition af framlidne doktor Elmstedt. Då denna likväl i sig sjelf var alldeles för obetydlig, sökte och erhöilo testamentets exekutorer till företagets förverkligande beskydd och bistånd af dåvarande Kronprinsessan, sedan Drottning Louise, hvarjemte ett upprop ställdes till hufvudstadens kvinnor med den lyckliga påföljd, att planen till denna vårdanstalt snart nog kunde börja att genomföras.

inrättade bostad, som blifvit uppförd för att betrygga denna anstalts framtid, inflyttade i Augusti 1876 en föreståndarinna med 10 skyddslingar. Man vill ej gerna öfverskrida detta antal för att kunna bibehålla karakteren af ett hem. 144 qvinnor af denna kategori hafva dock redan utgått derifrån, sedan tjänster eller annan lämplig sysselsättning blifvit åt dem anskaffade. *Asylet för Pauvres Honteux*, stiftadt 1862 af grefvinnan von Schwerin och frikostigt doteradt af Fredrika Bremer, lemnar åt 42 medellösa fruntimmer ur de bildade klasserna en lugn och trefflig fristad. För samma ändamål grundades 1873 af framlidna Enkedrottning Josephine en stiftelse, ämnad att blifva ett både vackert och bestående minne af så väl det jubileum, som firades på den femtionde årsdagen af hennes landstigning på svensk jord, som ock af hennes höge gemål. Detta asyl, af henne kalladt »*Konung Oscar den 1:stes minne*», är beläget i södra utkanten af hufvudstaden och består af en större byggnad, inrättad med yttersta omsorg och försedd med alla nutidens bekvämligheter, hvartill äfven kommer att läggas en trädgård. Ända till 50 pensionärer, hvilka der erhålla alla sina behof, utom klädtvätt, tillgodosedda, kunna inrymmas i asylet. Med stort intresse och aldrig tröttnande omtanke följde den höga stiftarinnan fortgången af detta företag och tog verksam del i alla dermed förknippade anordningar samt hade den glädjen att inviga det samma 1875, Oscarsdagen den 1 December, och att den 1 April följande år se det öppnadt för emottagandet af 20 skyddslingar. Detta antal har vintern 1877 växt till 32, hvaribland många hafva friplatser, och för de öfriga betalas en årlig inackorderingssumma lämpad efter deras tillgångar, dock alltid ringa i betraktande af de fördelar de der åtnjuta. Den höga stiftarinnans önskan var att småningom kunna bereda friplatser åt alla.

Tysta skolan för döfstumma, daterande sig från 1861, har likasom *Idiothemmet i Sköfde* (numera förflyttadt till egendomen Johannisberg nära Mariestad), grundadt 1866, uppsprungit från

ett ringa frö, och båda hafva obemedlade och anspråkslösa kvinnor att tacka för sin uppkomst samt äro nu betydligt utvidgade. För öfrigt finnas många föreningar och inrättningar, framkallade af behovet och människokärleken och härrörande från kvinnor, spridda öfver hela landet och utgöra här uppräknade blott en ringa del deraf.

Den hemslöjd, som af allmogens kvinnor företrädesvis idkas, består af spånad och väfnad till husbehof. I åtskilliga landsorter, såsom t. ex. i Ångermanland, hafva dessa arbeten en ganska betydlig utsträckning och utgöra de der medelst hand tillverkade linneväfnaderna en väsentlig handelsartikel inom riket. Ifrån Wingåker i Södermanland ingå garn och väfnader af ofärgad ull i ej obetydlig proportion i den inrikes marknaden, och kvinnor från denna trakt vandra omkring, utbudande sina varor till salu. I Westergötland tillverkas hvita och kulörta bomullsväfnader samt kulörta halfylle-klädningstyger af allmogen i hemmen, och denna industri har ganska stor utsträckning. Arbetsentreprenörerna, till stor del förmögna bönder, utlemna arbetsmaterialier, betala en ringa arbetslön och utsända sedan dessa varor öfver hela riket och äfven till Norge, der de röna god afättning.

Stickning ingår äfven i den allmänna husslöjden och vestkustens kvinnor tillverka dymedelst varma och starka ylletrojor för de sjöfarande männen. I åtskilliga landsorter påträffar man konstigt arbetade och broderade vantar, som begagnas af allmogen.

En annan för vårt land mera ovanlig slöjd är spetsknyppling, som bedrifves i Östergötland. Den härstammar från den tid, då Wadstena nunnekloster var vida berömdt i Norden och nunnorna derstädes sysselsatte sig med knyppling; den idkas hufvudsakligen af kvinnor i nämnde stad och på den kringliggande landsbygden. Som denna slöjd länge varit lemnad åt sig sjelf och alster deraf blott afyttrats af kringvandrande försäl-

jerskor hade den småningom gått nedåt, både hvad qualité och mönster beträffade, då framlidna drottning Louise genom att från utlandet anskaffa och bland arbeterskorna utdela nya mönster och lämplig tråd sökte höja denna industri. Att dessa och andra bemödanden i samma riktning ej varit utan all frukt bevisa de vackra prof på spetsarbeten, som stundom erhållas från Wadstena. Tyvärr, handhafves likväl spetsindustrien allt fortfarande temligen planlöst, emedan de arbetande ena dagen sysselsätta sig med knyppling, den andra med jordbruk, hvarför också sällan några större beställningar kunna utföras.

Äfven i Dalarne och i Skåne ingår knyppling, ehuru af ett annat slag, i allmogens hemslöjd, men utöfvas vanligen blott för innevånarnes eget behof, i den mån detta arbete tages i anspråk för deras drägt. I de få provinser, der folkdrägter ännu förekomma, utmärker sig hemslöjden för större omvexling och bär vittne om ett mer utbildadt skönhetssinne hos arbeterskan. Det är af ganska stort intresse att betrakta de egendomliga, omsorgsfullt utförda broderier och hålsömnader och de konstrika, smakfulla väfnader, hvilka med högst ofullkomliga verktyg förfärdigas af enkla, vid brist och umbäranden vana naturbarn, som generation efter generation erhålla såväl sin färdighet som sina mönster i arf från förfädern. Stundom göra de äfven originella och sinnrika tillägg och förbättringar af egen uppfinning. En sådan från barndomen inöfvad arbetsskicklighet är också en orsak till, att många dalkullor utmärka sig för färdighet i hårarbeten, hvilka de söka försälja ej blott i hemlandet, utan äfven i grannländerna.

I vissa delar af Sverige, särdeles sådana, der man än bibehåller den för orten egendomliga drägten, återfinnas äfven konstväfda och broderade mattor, täcken och förhängen, hvilka vid högtidliga tillfällen användas till hemmets prydnad. De bestå ofta af ett slags gobelin, kallad snårväfnad, föreställa scener ur bibliska historien och bevaras omsorgsfullt såsom familjklenoder.

Lappland har också sina egendomligheter att förete i detta

hänseende. Qvinnorna tillverka såväl skodon, bestående af renskinn, som ock öfriga klädesplagg, hvarjemte de pryda sin dräkt med konstväfda band i granna färger, hvilka sammanhålla koltén, äfvensom med en rikt broderad bröstlapp, »åtså leppa» kallad, i hvilken de sätta sin stolthet. Till dessa broderier begagnas äfven zinktråd, men för öfrigt använda lappqvinnorna merendels af dem sjelfva förfärdigad tråd, bestående af väl hopsnodda rensenor.

Då man vid världsexpositionen i Wien 1873 äfven önskade se qvinnoarbetet representeradt, uppdrogs åt en fruntimmerskomité i Stockholm att ombesörja en utställning af alla de olika slag af handarbeten, hvilka förfärdigas af svenska qvinnor. För att bättre kunna bedöma de för detta ändamål insända arbetena, anordnades en förberedande exposition i Stockholm, hvarigenom en allmännare kännedom erhöles om åtskilliga produkter af den svenska qvinnans verksamhet, hvilka förut varit föga kända och uppmärksammade. Detta gaf första uppslaget till den fruntimmersförening, som under namn af *Handarbetets vänner* bildades våren 1874 med ändamål att utveckla det svenska handarbetet i konstnärlig och fosterländsk riktning. Denna förening, som vunnit mycken sympathi, har dels upptagit åtskilliga gamla mönster och arbetssätt, bevarade hos allmogen sedan längst förflutna tider, dels infört nya och originella, samt beflitar sig särdeles om att använda och uppfinna mönster, hemtade från gamla nordiska arbeten och prydnader. Den sysselsätter flera arbeterskor och har fått emottaga beställningar äfven från främmande länder. Såväl våren 1874 som samma tid 1875 anordnades af denna förening en utställning af qvinnoarbeten, härrörande från alla klasser af samhället. Vid dessa förekommo äfven arbetande afdelningar, der man hade tillfälle att se konstväfnad och spetsknyppling, utförda af allmogeqvinnor. Med den sista af dessa expositioner var också förenad en arbetstäfvan för barn, såväl gossar som flickor mellan 5 och 14 år. Omkring 80 barn hade anmält sig

som deltagare deri och af dessa erhöilo 42 belöningar. Föreningens verksamhet har icke blott fortgått utan äfven blifvit betydligt utvidgad, såsom man kan se af dess sista årsberättelse för 1876. Under detta år deltog den med framgång i verldsutställningen i Philadelphia och i allmänna landtbruksmötets slöjdställning i Norrköping. Den har upptagit och beredt undervisning för sina arbeterskor i åtskilliga nya från den fornsvenska hemslöjden lånade arbetssätt samt sökt utveckla den skånska, särdeles vackra, spetsindustrien. Genom erhållen fribiljett på statens jernvägar hafva åtskilliga af föreningens medlemmar blifvit satta i tillfälle att företaga resor till olika delar af landet, hvarigenom mycken vinst tillskyndats föreningens syftemål. Och slutligen har årets verksamhet lemnat en behållning af materiel, inventarier och säljbara varor af omkring 3,000 kronor.

Hushållningssällskapen i de olika länen vinnlagga sig ock om att utvidga och omhulda hemslöjden samt aflöna för detta ändamål lärarinnor, hvilka åt allmogens qvinnor och barn meddela kostnadsfri undervisning, dels i korg- och halmflätning, dels i väfnad. Halmflätning, som visserligen af ålder idkats bland landtfolket till husbehof, men ej fått någon tidsenlig utveckling, har under de sista 10 åren blifvit mera spridd och uppmärksammas. Så anför en lärarinna, att hon sedan 1868 lemnat undervisning i denna slöjd åt mer än 1,000 lärjungar, varierande i ålder mellan åtta och sjuttiotre år. Ifrån Norge ingå till gränsprovinserna ej obetydliga beställningar på halmflätor.

Den kortfattade öfversigt, som här blifvit gifven af de bildningsanstalter och arbetsområden, hvilka äro tillgängliga för den svenska qvinnan, bevisar att de bemödanden, som under senare år blifvit gjorda att skaffa henne ökade tillfällen till sjelfförsörjning, verkligen kröntes med framgång. Detta lyckliga förhållande är ej inskränkt till ett fåtal, utan kan sägas beröra alla klasser, ty man ser af redogörelsen för de förstnämnda, att tillfällen till kostnadsfritt inhemtande af kunskaper inom högst olika områden

numera äro beredda för qvinnor på alla stadier af samhällsskalan, och på samma gång hafva äfven nya arbetsfält blifvit öppnade för dem. Jemför man härmed förhållandena i andra länder, komma vi till det glädjande resultat, att vi i detta hänseende stå framom de flesta folk i Europa, ett erkännande, hvilket genom den belysning, Sverige och dess kultursträfvanden erhållit vid de internationella expositionerna, från mer än ett håll kommit oss till del. Då vi fästa uppmärksamheten på ett faktum, som bör skänka oss en befogad tillfredsställelse, är ej vår mening härmed, att vi nu skola anse det ej något vidare behöfver göras i denna riktning. Må hvad vi redan vunnit snarare sporra oss till vidare ansträngningar, ty ännu återstår mycket att fullkomna så väl inom detta som inom andra verksamhetsområden, och det gäller ej mindre om nationer än om enskilde, att den, som ej går framåt, går tillbaka. Men må vi ock taga vara på de fördelar vi ega, och föräldrar och målsmän beflita sig om att för döttrarna så väl som för sönerne begagna sig af de tillfällen till förvärfvande af nyttiga kunskaper, hvilka numera stå både den ena och den andra till buds. Genom att sålunda gifva den unga qvinnan medel i händerna till sjelfförsörjning och derigenom äfven till en oberoende ställning, betryggar man bäst hennes oftast ganska ovissa framtid.

St—

27. Dronning Christine af Sverig,

sét som Type for én vildledt Retning indenfor Spørgsmaalet om Kvindens Emancipation *).

I vor Tid, der saa stærkt har draget og drager Spørgsmaalet om Kvindens Stilling frem, i en Tid, der som vor saamangesidig og saa ivrig drøfter Spørgsmaalene om Kvindens Livsbestemmelse, om hendes Begavelse, om hvorvidt de nødvendige Betingelser for en dyb og vidtgaaende aandelig Udvikling ere til Stede hos hende, om hvorvidt hun har Evne til at fylde en mere fremtrædende Plads i Samfundet end den, Hjemmets snævre Kreds hidtil i Almindelighed har auvist hende o. s. v. o. s. v., vil det naturligvis ej alene være interessant og lærerigt, men ligefrem en Nødvendighed at undersøge, hvilke Exempler Historien, »denne store Lærerinde for Livet», har skænket os paa Kvinder, der dels ved Forholdenes Magt, dels ved egen indre Tilskyndelse ere komne til at træde uden for den almindelige Kvindekreds, og som derved ere komne til enten at gribe saaledes ind i Begivenhedernes Gang, eller til at drage den offentlige Opmærksomhed paa sig i den Grad, at de ere hjemfaldne til Historiens Dom. Og selv for en skyndsom Betragtning ville saadanne Exempler ikke være faa. En Kreds af lysende, ophøjede Kvindeskikkelser vil gennem alle Tidsaldre straale os i Möde, aflæggende mangt et Vidnesbyrd til Efterfølgelse, saa vist som ogsaa en Række Kvindeskikkelser vil træde frem til Gru og Rædsel, tilraabende os at sky deres Exempel, at foragte deres Færd og Stræben. Ja, den, der med Kendsgerningens stærke Magt vil kæmpe for eller mod Kvindens Ret og Evne til at indtage en med Manden sideordnet Stilling i Samfundet, vil ikke have svært ved at finde Exempler i Mængde til Støtte for sine Anskuelser, hvad enten nu disse gaa i den ene eller den anden Retning.

*) Et Foredrag holdt i den kvindelige Læseforening i Köbenhavn, Januar 1876.

Men der vil være en stor Fristelse til at benytte disse Exempler ensidig, o: efter som de passe for ens egen Opfattelse. Der vil være en stor Fristelse til af de enkelte Fremtoninger og deres Betydning og Indflydelse, af deres Udvikling og Storladenhed at danne *almindelige* Slutninger, udtale en *almindelig* Dom, opfatte som almene Sandheder det, der dog saa afgjort bör stilles hen blandt Undtagelserne, det, der netop blot i Følge sin Sjældenhed, sin, om jeg saa maa sige »Magelöshed» er naaet til os. Mange Navne, vi kunne fremføre, ville jo være tilstrækkelige til at vise, at man ikke kan gaa ud fra dem som Exempler, hvorpaa en almindelig Regel for Kvindekönnet i sin Helhed kan bygges; det kan kun være paa Grundvold af en *Sum* af Iagttagelser af analoge Skikkelser, at en almen gyldig Lov om Kvinden kan udtales.

Ganske vist hörer nu Dronning Christine af Sverig, som jeg i Aften vil drage frem for Deres Opmærksomhed, ogsaa til hin Undtagelsernes store Classe, ikke just fordi hun var herlig udrustet og udstyret fra Naturens Haand, thi, som jeg nærmere skal komme til at beröre, saa tror jeg ikke, at hendes Begavelse var saa *ualmindelig*, som man plejer at höre sige, — men derimod, fordi hun fra sin tidligste Barndom fandt sig stillet paa en saadan Plads i Samfundet og under saadanne Forhold, som faa eller ingen andre Kvinder. Dog, skönt hun saaledes naturligvis altid paa en vis Maade maa regnes med til Undtagelserne, viser hendes Historie os tydelig, at hun mere og mere fjærnedes sig fra denne givne Undtagelsens Plads, o: som Dronning og Regentinde, og at hun mere og mere higede mod et Liv, der tillod hende at leve for almindelige, menneskelige Lyster og Tilböjeligheder; og saaledes som da hendes Liv og Udvikling blev, synes mig, at det og den indeholder saa meget, der belyser, ikke Undtagelsen, ikke den eller det enkelte, men netop den og det almindelige i Kvindesagen, saa at hendes Historie i en mærkelig Grad — dobbelt mærkelig fordi den hörer til en Tid, der ikke drömte om Fremkomsten af hint Spörsgmaal om Kvindens Emancipation —

indeholder en alméngyldig Lære, og at navnlig én Retning blandt dem, der i vor Tid bære Kvindesagen frem, kan trænge til den alvorfulde Advarsel, den i sin Helhed som i Enkelthederne yder enhver, der med Opmærksomhed beskuer den.

Det er naturligvis ikke min Hensigt at fortælle Dem Dronning Christines Liv og Levned; det vilde kræve en langt større Tid, end dette Foredrag tør raade over, og det vilde jo desuden for det overvejende Flertal af de tilstedeværende kun blive en Gentagelse af, hvad De forlængst havde gjort Dem fortrolig med. Jeg vil derfor kun minde Dem om de Momenter i hendes æventyrlige ydre Liv, der ere nødvendige at fastholde for at kunne følge med Omskiftelserne og Svingningerne i hendes ikke mindre forunderlige og bevægede indre Liv, og jeg vil derfor begynde med at drage frem for Deres Erindring hint vemodsfulde Billede fra Rigsdagen i Stockholm d. 6te Februar 1633, da Gabriel Oxenstjerna for det forsamlede Folk frembar paa sine Arme den lille faderløse sexaars Fyrstinde, der nu var den, om hvem det svenske Folk maatte slutte sig, og hvem det maatte sværge Troskab, om det vilde haabe ej alene at gaa frelst ud af én af de skæbnesvangreste Stunder for Fædrelandet, men om det vilde haabe at fuldbringe den store Gerning, det havde taget i Arv efter Gustav Adolph.

Men Folket kendte Barnet for Dronning, og svor det Troskab, og Eden holdtes, og BARNEDRONNINGEN voksede op under Folkets Kærlighed og Haab. Sine første Aar tilbragte Christine hos sin Moder, Marie Eleonora af Brandenburg, vel bestandig under Tilsyn af sine Formyndere, der navnlig vaagede over hendes Undervisning, men dog saaledes, at Moderen i det daglige Liv havde den første Plads og den naturlige Ret som sit Barns Opdragerinde; men Moderens lidenskabelige Lunefuldhed, hendes overspændte Væsen, hendes Mistillid til Formynderne og navnlig hendes ved enhver Lejlighed tydelig udtalte Foragt for det svenske Folk og Land, gjorde, at Christine allerede i sit tiende Aar ved Axel Oxenstjernas Hjemkomst fra Tyskland blev fjærnet fra sin

Moder og overgivet til sin Fasters Cathrines Opfostring. Dette forbavsende Skridt foretoges ikke af hendes Formyndere uden den nöjeste Prövelse og det modneste Overlæg, og det er hel rörende at læse om, hvor meget det kostede dem, inden de toge denne Beslutning, der faldt dem saare tung. De gjorde det först efter at have forhandlet derom med Raadet, og efter at Raads-herrerne hver for sig havde udtalt og forsvaret den Overbevisning, der tvang dem til at handle saa. Beslutningen blev sikkert billiget af hele Folket, thi den lunefulde, tyske Dronning havde aldrig fæstet Rod i det svenske Folks Hjærte, hvorimod Pfalz-grevinden, som Gustav Adolphs höjtelskede Söster, var almindelig agtet og beundret, og det siges ogsaa, og det sikkert med fuld Föje, at Barnet selv var glad over Forandringen. Stakkels lille! hun havde ikke haft det let hos sin lunefulde Moder. Snart havde denne fordret, at Barnet skulde dele hendes egen lidenskabelige Sorg over Tabet af sin Husbond, og havde saaledes t. Ex. holdt Christine indespærret hos sig i de tæt tillukkede, med sort betrukne Værelser, hvori hun selv opholdt sig efter Hjemkomsten fra Tyskland med Kongens Lig, til hans Jordfæstelse havde fundet Sted, snart plagede hun hende med de urimeligste og latterligste Forbud og Indskrænkninger i hendes barnlige Glæder, og til andre Tider fordrede hun, at Christine skulde te sig som den myndige Dronning og fremelskede hos hende den störste Forfængelighed og Fordringsfuldhed, saa hun til Exempel aldrig lod hende spise, uden at hun blev opvartet, siddende ene ved et Bord, af det svenske Rigsraads Medlemmer. Intet Under da, at Barnet jublede ved at komme til sin Fasters Hjem, til jævnaldrende Börn, til Glæde og Friskhed, og for saa vidt kunne jo de have Ret, der paastaa, at der var ingen, som led ved denne Forandring uden Enkedronningen, og hun led selvforskyldt og velforskyldt; men jeg kan dog aldrig bjærge mig for den Tanke, at der blev tilföjet Christine en ubodelig Skade, og jeg synes, at naar hun senere i Livet saa tit og saa voldsomt sönderbröd de

helligste, de naturligste Baand, kastede Vrag paa de nærmeste Forpligtelser, saa var dette Minde fra hendes Barndom ikke uden Skyld deri. Jeg tror, at det er en saare mislig Sag, naar en Magt *udenfra* fjærner et Barn fra sin Moder, i hvor mange Mangler denne end kan have. Der kan vel være de Tilfælde, hvor en Moder, i Fölelsen af sin egen Svaghed eller Uselhed, kan ønske sit Barn bragt under en anden og bedre Rögt og derved giver ligesom sin Velsignelse til Skilsmissen, da kan det, som sker, blive til Velsignelse for dem begge; eller det kan tænkes, at det unaturlige Forhold er til Stede, at Moderen er ligegyldig for sit Barn og ønsker at være det kvit, da tör en udenforstaaende træde til og tage den moderlige Magt, Myndighed og Pligt paa sig; men intet saadant var Tilfældet her, Moderen vilde og kunde ikke forstaa, hvad der skete, og Christine maatte sit Liv igennem bevare Mindet om et Brud, der vel var bragt til Veje paa den hensynsfuldeste Maade, udsprunget af den alvorligste, kærligste Pligtfölelse, men som dog var naturstridigt, og derfor sikkert har bidraget sit til at udviske hos Christine Aerbödigheden for Naturens förste og helligste Bud og givet hende den Tanke, at intet Baand i Verden bandt saa fast, at det jo dog kunde brydes.

I Pfalzgrevens Hus voksede altsaa Christine op under det kærligste Tilsyn, men hendes Fasters Kærlighed var ikke saa stor, at den kunde blive mer end overbærende og öm. Strænghed kunde hun ikke vise, netop fordi hun ikke elskede hende höjt nok, og fordi det synes, som hun af sin moderlige Aergierrighed for sin Söns, den senere Carl d. 10endes, Udsigter, sögte at knytte Barnet saa fast som muligt til sig, og dette stræbte hun i Fölge en meget almindelig Fejltagelse at naa ved at föje og forkæle Barnet, ja til sine Tider ved ligefrem at bejle til den lille Dronnings Gunst, saa Christine selv senere har sagt, at de tage saare fejl, der ikke tro, at Smigeren allerede nærmer sig Fyrsterne fra Vuggen. — Ved Siden af denne Forkælelse i Opdragelsen gik iövrig en meget grundig Undervisning, en »mandig Opdragelse«, som hendes Fader

havde sagt, at han ønskede for hende; dog lærte hun intet ud over, hvad man vilde have lært en kongelig Prins, og den Beskyldning, at Formynderne med Flid skulde have tilstræbt at give hende Smag for ligefrem Videnskabelighed og vidtgaende Specialstudier for at aflede hendes Opmærksomhed og Interesse fra Statslivet, er sikkerlig ugrundet, thi det var netop saadanne Discipliner, der ansaas for bedst skikkede til at uddanne den tilkommende Regentinde, som der i hendes Barndom blev lagt Vind paa, og det var først som voksen og myndig Dronning, at hun kastede sig over Studierne af Græsk, Philosophi, Naturvidenskab o. m. a., der ganske sikkert gav hende Afsmag og Lede for Regeringsarbejderne. Men saa meget er vist, at da hun 18 Aar gammel overtog Styrelsen, var det ikke alene det svenske Folk, men det var hele Evropa, der fæstede sit Blik med stor Forventningsfuldhed paa hende, og det var, som den første Tid kun skulde retfærdiggøre disse Forhaabninger, opfyldte enhver Forventning. Den unge Dronning var saa alvorlig, saa ihærdig i sin Villen, saa tilsyneladende selvforglemmende i sine Ønsker og Bestræbelser, saa inde i alt, stort og smaat, i Landets Styrelse, saa overlegen i sine Meninger og Domme, at de gamle Statsmænd, at Axel Oxenstjerna, for hvem Europas Fyrster havde bævet, og til hvis Gunst de havde bejlet, böjede sig for den unge Dronning, ikke af Hensyn til hendes Stand, Kön eller Alder, men ligefrem for hendes Aands Overlegenhed. Hun havde Blikket fæstet paa, hvad der rørte sig af godt og dygtigt i og uden for hendes Fædreland, hun paaskyndede, tilsyneladende med Opofrelser, Verdensfreden, hvad Under da, at hun overøstes med Smiger og Lovtaler, at hun kaldtes Nordens Pallas Athene, Nordstjernen, Nordens Fugl Phönix, og at Sverig lignedes ved et Gosen, »hvor Lys og Fred, Dyd og Ære, Kundskab og Rigdom fandtes, medens den øvrige Verden laa nedsænket i Ægyptens Elendighed og Mørke.» — Kun én Ting ønskede det svenske Folk endnu, og det var, at hun skulde række sin Haand til en Husbond, der

var hende værdig, saa der kunde være Haab om, at Vasaätten vilde forplantes; men ogsaa i denne Henseende syntes hun at ville gøre alt, hvad man kunde vente og haabe, thi det var almindelig antaget, hvad der ogsaa foreligger Vidnesbyrd for, at hun havde lovet, at hun vilde skænke sin Haand til sin Fætter og Plejebroder, Carl Gustav af Zweibrücken.

Men det var ikke længe, at Christines Liv laa saa lyst og straalende. Længe før man i Sverig vilde indrømme det for sig selv, dæmrede mørke Skygger i Horizonten. De kom i Skikkelse af Dronningens Lunefuldhed, af hendes Ødselhed, af hendes Kulde, ja Ringeagt mod de gamle Raadgivere, særlig Axel Oxenstjerna, af hendes ukvindelige Færd, af hendes urimelige Partiskhed for enkelte Yndlinge, som Magnus de la Gardie, Pimentelli, Bourdelot o. a. Skyerne kom til sidst ikke som fjærne, truende Anelser, men som en mørk, ubestridelig Vished, og med Sorg og Harme maatte man erkende Forvandlingen ved Christines Hof. Værdigheden var borte, forceret Jagen efter Aandrighed havde fortrængt det tidligere alvorlige Arbejde og Kærligheden til den ægte, ærlige og sande Kundskab; Udlændinge af tvetydigt Rygte omgav Dronningen fremfor Landets Börn, for hvem hun mer og mer udtalte sin Ringeagt; fornægtende og gudsbespottelig Tale löd ved det Hof, over hvilket Gustav Adolphs Aand nu ikke længer hvilede, og om end ikke Usædeligheden i sin groveste Skikkelse havde taget Plads ved Dronningens Bord og i hendes Sale, löd letfærdig og usømmelig Tale rundt om; Dronningen leffede med sine Yndlinge, tillod sig upassende Spög med dem og gav ved den Fortrolighed, hun tillod dem, Anledning til megen Forargelse. Saa kom den Tid, da Dronningen selv saa den Afgrund, hun stod ved, saa, at Folkets Kærlighed havde vendt sig fra hende, saa Misfornøjelsen gære og ulme over alt, vidste, der maatte komme et Udbrud, saa det tömte Skatkammer, det fattige Folk, saa, at det kunde ikke bære længer, men maatte briste, om hun for fort, som hun havde begyndt; saa savnede hun Kraft til at vende om;

hun vilde ikke opgive sin Frihed og række sin Haand til den Mand, der havde hendes Ungdoms Løfte, og med hvem hun kunde have levet og virket for sit Land; hun kunde heller ikke tage sig sammen i selvfornegetende Ofre og Arbejde, i ærlig Tilslutning til det bedste i sig selv og hos sin Omgivelse, saa heller give Sverig, sit Folk, hele Evropa det uventede Skue af en Dronning, der frivillig opgiver al Magt og Herlighed og »drog sig tilbage«, som hun sagde. Saa kom hendes Tronafsigelse, hendes egenkærlige Bestræbelser for at sikre sig en glimrende Pension med en Dronnings Rettigheder i de til hende afstaaede Provinser; saa kom hendes Lögn lige over for det svenske Folk, der havde faaet Anelse om hendes Önske at gaa over til Catholicismen, en Lögn, hun drev saa vidt og frækt, at hun for første Gang i lange Tider gik offentlig til Alters i Stockholm kort før sin Bortrejse, medens hun paa samme Tid ivrig plejede Underhandlinger med Paven; saa kom hendes ilfærdige Hast efter »at faa sin Frihed«, som hun sagde, det svenske Folks Sorg ved at se hende kaste sig selv saaledes hen, thi for det var hun, som hun var det for Axel Oxenstjerna lige til hans sidste Stund, »dog den store Gustav Adolfs Datter«; saa fulgte hendes Rejse til Tyskland og Nederlandene; saa modtog det svenske Folk det knusende tunge Budskab om hendes Overgang til den catholske Tro, og nu Aar efter Aar fulgte Skam og Græmmelse for enhver, der en Gang havde haft hende kær, for enhver, der havde set, hvor meget hun havde lovet, hvor saare, saare lidet hun havde holdt. Nu følger hendes urolige Omflakken i Evropa; de første Aar ere hendes Rejser som et Triumftog for hende; alle flokkes for at se hende; megen Nysgierrighed opvækker hun, men tager det alt for Beundring, og den fattedes hun heller ikke; hun kunde endnu, naar og hvor hun vilde, indtage høje og lave; hun forbavsede ved sin Lærdom, sin Skarpsindighed, hun vandt ved sit venlige, utvungne Væsen og ved sin Gavmildhed; hun drog til Rom og modtoges af Paven som det vildfarne Faar, der havde

fundet hjem til Freden. Hun nød ret denne Hæder, men Nydelsen var kun stakket: Paven og med ham hele det romersk-catholske Præsteskab havde kun ringe Grund til at glæde sig over den nys omvendte; hun lagde alt for meget sin Foragt for Troen og Bekendelsen for Dagen og tilstod saa højlydt, at det var, fordi det var det bekvemmeste at leve i Syden som Catholik, at hun havde foretaget dette Skridt, at man ikke kunde undre sig over, at de maatte synes, det var endda ikke saa stor en Vinding at se Datteren af Heltekongen fra Lützen optagen i deres Samfund. Dertil kom, at hun gjorde sig latterlig ved at modtog en 50-aarig, halvforstyrret Cardinals aabenbare Courmageri; han forfulgte hende som den ömmeste Elsker, sang Serenader for hendes Vinduer ved Aftentid o. s. v. og mærkelig nok, denne Tilbeder er, — saa vidt man kan skönne, — den eneste, Christine virkelig nogen Sinde har haft. Snart viste det sig ogsaa, at Christine bestandig fölte sig som den endnu herskende Dronning og be-
 tragtede det Sted, hvor hun fæstede Bo, som sit Rige; da saa hertil end yderligere kommer Pengeforlegenhed, Gæld o. sl., bliver Forholdet mellem hende og Paven, hvis Advarsler hun aabenbart haaner, saa spændt, at hun en Stund vender Rom Ryggen og begynder sin anden Rundrejse i Evropa; men hun skulde erfare, at Gentagelser ere sjælden gode, og over alt möder hun kun kold Höflichkeit om ikke ligefrem Uvilje, og da hun saa havde ladet Frankrig og hele Evropa være Vidne til den oprörende Daad, at hun lod en af sine tidligere Yndlinge, Monaldeschi, dömmes til Döden og ubarmhjærtig myrdes til Straf for en lögnagtig Bagvaskelse, han havde gjort sig skyldig i, var Staven brudt over hende, og hvert Sted, hvor hun kom, skyede man hende. Som pisket af en indre Uro dreves hun omkring. To Gange besøgte hun Sverig for at kræve sin Trone tilbage; to Gange gensaa hun altsaa det foragtede og forhaanede Fædreland, men kun for selv at hente Ydmygelse og Foragt derfra; saa prøvede hun at blive Polens Dronning, og da ogsaa det glippede,

drog hun tilbage til Rom og levede der i sine sidste Aar, i stadig Strid med Paven og hans Hof, Midtpunktet for en lille Kreds, der saa sin Fordel ved at blive om og hos hende, bevarende til det sidste en vis Sans for Kunst og Videnskab og en temmelig planlös Beskyttelse af deres Dyrkere; førte dog i det hele et temmelig örkesløst Liv, morede sig med at genopfriske Minderne om sin fordums Herlighed, om sin Fætters dødelige Forelskelse i hende og om hans uhyre Sorg ved at maatte knytte en Forbindelse med en anden. Nu havde hun Interesse for sin Dragt, lod sig sy dyrebare, perlestukne Klædninger, blev angst for Döden, overtroisk, aangrende under Dödsskrækken, forsonede sig med Paven og sov saa endelig ind, 63 Aar gammel, d. 9ende April 1689, og det pragtfulde Mindesmærke, der rejstes over hende i Peterskirken, staar for mig som en skærende Ironi over hendes söndrede, forspildte, ynkværdige Liv, hvis Aftenstund saa lidt svarede til den skönne Morgenröde, under hvilken hun var födt, og til det glade, frejdige Haab, som hendes Fader havde udtalt, da han kort efter hendes Födsel tog hende i sine Arme, takkede for hende og forsikrede, »at den flicka var ham saa dyrebar som nogen gosse».

Se, dette er et kort Omrids af Christines Liv og Levned, og jeg haaber, jeg ikke alt for meget har trættet Dem ved at drage det frem, men jeg syntes, jeg maatte göre det for at have noget at stötte mig til i det fölgende. Det, jeg nu gärne vilde, er at undersøge, hvori det kunde ligge, at denne Kvindes Liv, der ret syntes at skulle vise, hvad en Kvinde formaar, og som tegnede saa herlig og lykkelig, saa sörgelig forspildtes, saa det blev til et afskrækkende i Steden for et löftende Billede.

Ja, Forklaringen hertil lader sig naturligtvis ikke finde i en blot Beskuen af Christines ydre Liv; man maa se nöjere til og lodde ned i hendes indre for at finde, hvad man söger; og dette lader sig med Lethed göre, thi man har et temmelig stort Materiale til Christines Historie, dels i Breve og Udtalelser fra hendes

egen Haand, dels i samtidiges Beretninger, som saa atter med Kyndighed og Omhu ere blevne samlede af Sverigs store Historieskrivere, hvilke ere de eneste Kilder, jeg har benyttet til min Fremstilling.

Se vi nu allerførst hen til Christines Character, saaledes som den skildres af dem, der kendte hende nøje, maa man indrømme, at hun i sin Natur havde store Fristelser; hun havde, hvad man sikkert vil kalde »en ualmindelig Begavelse»; men dette Udtryk er i vor Tid vist et af de mest misbrugte, og jeg vil gjerne bidrage mit til at faa det ud af Verden, i alt Fald vil jeg da forsøge at vise, at Christines Begavelse ikke var ualmindelig. Ved ualmindelig Begavelse forstaar jeg nemlig Geniets Begavelse, det skabende Snille, den fremsynte Aand, og intet af dette havde Christine. Hun havde en overordentlig Lærenemhed, en mageløs Opfattelsesevne, en varm, og i sin Oprindelse sand og sund Glæde ved Kundskabstilegnelse, men hvor mange have ikke det? Saare mange Mænd og lige saa mange Kvinder, det tror jeg vist. Jeg tror ikke, at Christine med Hensyn til Aandsevner var stillet højere end de allerfleste af de Kvinder, der i vore Dage søge at løfte Agtelsen for Kvindens Evner og Troen paa hendes Dygtighed ved at tage forskellige literaire eller videnskabelige Sysler op, og jeg tror, at af 100 Kvinder vilde mindst de ti være naaede lige saa vidt som Christine, om de havde haft samme Lejlighed til Uddannelse som hun. Men hun havde nok i sin Begavelse og i sine Evner til at gøre Livet rigt og smukt, til at forædle sig selv og andre om sig, om hun var bleven det bedste i sig tro, og det er netop derfor jeg synes, at hun fra Naturens Haand er aldeles skabt som Type for den Kvinde, der tilstræber Emancipationen; thi den meget jævnt begavede, den svagt villende Kvinde kan naturligvis aldrig faa nogen Betydning for Spørgsmaalet, vil aldrig i Striden blive andet end en mer eller mindre forskrækket Tilskuer, eller et upersonligt Individ i et bifaldende eller fordømmende Chór; men netop Kvinder

som Christine ville blive de stridende Flokkes Hovedstyrke, — Bannerbærere bör og kunne de ikke være. Men ved Siden af sin Begavelse, sin Livlighed var hun forunderlig kold af Hjærte og af Natur og Opdragelse saa egenkærlig, som tænkes kan. Det lyder maaske underlig i manges Ören at höre om Christine, den fyrige, ildfulde Dronning med Hærskarer af Yndlinge omkring sig, at hun skulde være kold af Hjærte; men det er det Vidnesbyrd, hun giver sig selv, og som der gives hende, og det vist nok med Rette; fyrig, voldsom, heftig i sin Attraa var hun; Sværmeriet, dette Vrængbillede af Kærligheden, kendte hun, men den ægte, inderlige, dybe Kærlighed, den kendte hun ikke. Saaledes skildres hun, og saaledes var hun altsaa henvist til at stride en haard Kamp inod sig selv, en Kamp mod Egenviljen og Egenkærligheden, en Kamp, som naturligvis hendes höje Stilling gjorde end vanskeligere, og for at kunne stride den ret igennem og vinde Sejr, er det klart, at hun ikke kunde stride ene; hun maatte have Hjælp fra oven, og der har sikkert været den Tid, hvor hun ogsaa søgte den der. Om det nogen Sinde kan siges om et Menneske, at det kan have taget Troens Klenodie i Arv, saa skulde man tro, at dette maatte kunne siges om Christine, eller i det mindste at det maatte have været hendes varmeste Önske og Bön at komme til at staa der, hvor hendes store Fader havde staaet; og efter alle de Vidnesbyrd, der foreligge, stod hun ogsaa i sin Ungdom i det mindste med sin Vilje, sin Længsel, sit Haab inden for Christendommen og regnede sig selv for christen. Saaledes véd man ikke alene om hende, at hun nöje overholdt Troens ydre Forpligtelser som Kirkegang, Læsning i Guds Ord o. s. v., men man har ogsaa Udtalelser fra hendes Mund, der vidne om, hvor höjt hun skattede det at turde regne sig blandt de christnes Tal; saaledes skal hun en Gang have sagt, at hun beundrede Kejser Antoninus, og at hun kunde önske at vælge sig hans Regering til Forbillede, »men jeg», lagde hun til, »burde med Rette opføre mig end bedre, efterdi

jeg har den Fordel at være christen»; hun var meget taalsom og fordragelig i sin Tro, hvad der i hine Tider var end mere priseligt end i vor; men denne Fordragelighed var endnu milevidt fra Ligegyldighed og Kulde; thi ved Siden af satte hun stor Pris paa selv at høre til den lutherske Kirke og drömte næppe den Gang om nogen Sinde at forlade dette Samfund. Man har fra hende den, i hendes Mund navnlig, saa saare mærkelige Udtalelse, at »Menneskets Hæder er saa nøje forbunden med den Trosbekendelse, hvori han er bleven opfødt, at ingen kan ombytte sin Tro uden ogsaa at forspilde sin Ære», en Ytring, der senere synes at være falden knusende over hende selv.

Efter alt, hvad man kan spore hos hende, stod hun saaledes paa christelig Grund til 1648; men ved denne Tid begynder et Omslag at blive kendeligt; hun taler vel endnu om *Gud*; men Christendommen er nu bleven hende til en Sædelære, ikke stort bedre end mangen ophøjet hedensk Lære; »de gamle Griller ere lige saa gode som de ny», sagde hun. Hun kastede sig med Iver over Studiet af de Skrifter, der nedlagde Protest mod Christendommen, begyndte at se paa de christne i bedste Fald som Fanatikere, i Almindelighed som Selvbedragere eller ligefremme Lögnere, erklærede, at hendes Fader aldrig havde kæmpet for Troens, men for Ærens Skyld, mente, at Salomons Ordsprog var det eneste af Bibelen, der duede, priste derimod endnu en Gud og *Dyden* som det højeste Gode, holdt veltalende Foredrag over alt, hvad Dyden krævede af sine Dyrkere, og begyndte, mærkelig nok, just ved denne Tid, 1651, at blive meget ligegyldig for sine Regentpligter og i det hele for alvorligt Arbejde, hvorimod Fornøjelser og Adspredelser mer og mer drog hende, indtil hun var naaet til det tredje Stadium for sit religieuse Standpunkt, nemlig kun at omtale »Skæbnen» og aabenbart fornægte endog Guds Tilværelse. Nu optog hun Studiet af de dristigst gudsfornægtende Skrifter, og en Bog, Salvius havde ladet komme fra Frankrig, om de tre Bedragere: »Moses, Muhamed og Christus», havde stor

Tiltrækning for hende. Ved Budskabet om Salvius' Død skikkede hun Bud efter Bogen, men til sin store Harme erfor hun, at han, dreven af Samvittighedsnag, havde ladet den opbrænde ved Siden af sit Dödsleje. »Dyden» var nu ikke længer i hendes Tanker, »nej, min vakre Ebba», som hun skrev til Ebba Sparre, »man faar være glad, naar man faar æde, drikke og sjunge».

Det, der nu gör, at disse Overgange og Omslag blive dobbelt pinlige at iagttage, er at det er saa tydeligt, at de ikke ere fremkomne som Følge af nogen ærlig, dyb Overbevisning efter en gennemalvorlig Sjælskamp. En saadan vil altid sætte sit bestemte Præg paa den stridende, og i Almindelighed vil den efterlade en stor Stilhed og Tysthed hos den paaagældende, der ikke godt kan tale om det, som er hans Sjæls lønligste Eje, og der frygter for at fremkalde hos andre den Kamp, han selv bedst har fölt, var svær at komme igennem; eller hos en livfuld, heftig Natur vil der maaske komme den nysomvendtes glödende Fanatisme og Önske om at bringe til andre, hvad man selv har vundet; men intet sligt spores hos Christine, kun Löhshed, Lethed og Overfladiskhed, kun saarende Spot, kun altid nedrivende, aldrig opbyggende Ord. Dette bliver end tydeligere, naaer man ser, i hvor nöje Overensstemmelse med disse tre Grader i Christines Trosliv, der for mange, det ved jeg vel, betegne lige saa mange Fremskridt, hele hendes Liv og Færd staar. I hendes første Periode har jeg prøvet at skildre hende som den alvorlig stræbende, den villende, som den, der er sig sit store Pund bevidst, som den, der kender sin store Ret, men ogsaa sit store Ansvar for Gud og Mennesker, og kan der end i denne Skildring ogsaa træffes Pletter, kan der end berettes om Heftighed og Overgreb, saa er det aldrig mer, end hvad enhver saa godt kan forstaa kunde komme hos en Natur som hendes, men alt tilgives ogsaa saa let, hun er saa ærlig stridende; men efter 1648 blive Skyggesiderne flere; paa samme Tid som hun svigter sin Barne-tro, svigter hun mere, hun svigter sig selv som Menneske; hun

svigter Ærbødigheden for sin Faders Minde, svigter alle de Forhaabninger, man havde stillet til hende som hans Arvtager; hun svigter Taknemmeligheden mod sin Faders og sine egne ældste og bedste Raadgivere; skyder Axel Oxenstjerna og hans Meningsfæller til Side for yngre og lidet værdige Venner; hun svigter sit Løfte til sin Ungdoms Brudgom, hun svigter sin Fædrelandskærlighed; hun omgiver sig med Udlændinge og foragter Landets Börn; hun omtaler Sverig med Haan og ønsker sig bort; hun svigter sit vante, alvorlige Arbejde og styrter sig ind i en Hvirvel af Forlystelser; hun svigter sin Plads som den, Landet skulde se op til, og endelig efter 1651 se vi hende svigte sig selv som *Kvinde*, give efter for alt det i sin Natur, der drog hende bort fra Kvindeligheden, Blufærdigheden, Tækkeligheden. Nu ser man hende komme i uordentlig Dragt, med snavset Linned, uredt Haar og söndrede Klæder. Nu hörer man hende sige: »Lad dem, der ikke have andet at göre, tænke paa sligt Lapperi!» Nu hörer man hende bande og bruge de drabeligste Eder; snart træder hun frem i halv Karledragt og erklærer lydelig, at hun ikke kan udholde at have Kvinder omkring sig eller höre deres Snak; nu tilsidesætter hun, hvad den simpleste Fölelse af Hensyn til andre, den almindeligste Takt dog kunde byde hende, selv da Hjærtets Dannelse var traadt under Födder hos hende, og krænker i sin Færd og i sin Tale, hvad der var helligt og dyrebart for hendes Folk; hun sidder med Romanen i Sködet under Prækenep, klapper Sködehunden, hvisker og ler, skraber med Stolen o. s. v. i Kirken, ligesom hun ogsaa paa andre Punkter formelig gör sig en Glæde af at give Aarsag til Forargelse. Saaledes sidder hun til langt ud paa Natten i ensom Samtale med de udkaarne Yndlinge, og om end det staar fast, at, som hun selv siger, »hendes kolde Hjærte og uovervindelige Stolthed frelste hende fra det groveste Fald», saa maatte hendes Sjæl dog tage Skade af, at de kunde tale til hende, som de lystede, og lade hende höre Ord og Fortællinger,

som ikke skulde kunne fremføres for höviske Ören. Og da det er naaet saa vidt, da Christine efterhaanden har opgivet sig selv som Christen, som Menneske og som Kvinde, saa gaar det hurtig, ja med rivende Fart ned ad Bakke; saa bliver hun, den herlige Dronning, som Evropa beundrende böjede sig for, til en ynkelig Skabning, smaalig og latterlig. Saa kommer hun, der en Gang foragtede hver Lögn og hver lögnagtig Handling som det vederstyggeligste paa Jorden og som det, der maatte skille Mennesker fra hinanden, saa vidt, at hun endog lyver sig en Tro til. Nu begynder hun med at fremhykle Tilböjelighed for Catholicismen, plejer ivrige Underhandlinger med Paven, gaar ind paa at afsværge, först i Stilhed i Brüssel, siden med störste Höjtidelighed i Innsbruck, den lutherske Lære og prise sig salig ved at optages i den hellige catholske Kirkes Sköd, og samme Aften, som hun om Morgenen »med Andagt og til uendelig Rörelse» for tusender af Tilskuere har staaet som Kirkens ydmygste Tjenerinde, dens bedende Datter, er hun om Aftenen i Theatret, fordi hun finder det saa ganske i sin Orden, at de, hun spillede Comödie for i Morges, nu spille for hende i Aften. Snart nedlader hun, der gjorde sig til af Djærvhed og Ærlighed, sig til den uværdigste, laveste Smiger paa Steder, hvor hun vil opnaa noget; nu henfalder hun til den smaaligste Forfængelighed; bevarer hun end sin aparte, halv mandlige Dragt, skænker hun den dog megen Opmærksomhed, og jo mere hendes Udseende med Alderen bliver ubehageligt og lidet fyrsteligt, jo mere ivrig studerer hun, hvad der vil klæde hende bedst, og bestiller og arrangerer selv sine perlestukne Klæder. Saa ender hun altsaa med at blive en ganske almindelig gammel Jomfru med alle de smaalige, latterlige Fejl, man plejer at nævne som Pebermöens Characteristik og uden den tjenstagtige, opofrende, halv barnlige, helt rörende Godmodighed, der i Almindelighed forsoner med alle de övrige Smaamangler. Ganske alene lever hun, ikke *alene* i udvortes Forstand, thi hendes Penge kunne jo nok samle en lille Kreds

af beregnende, egennyttige Mænd og Kvinder om hende, men i aandelig Forstand ganske ene, uden en Ven, uden en Livsidee, uden Mindernes Rigdom, thi hun havde saare lidet ædelt og skönt at mindes i sit eget Liv, kun Svig og Frafald og Brud. Hendes Sjælsuro forraader sig gennem hendes til det sidste lunefulde Handlinger, gennem hendes modsigende Ytringer, hvor hun snart tager Guds Navn i sin Mund, snart fornægter det, snart priser Dogmet om Pavens Ufejlbarehed, snart taler om Pavekirken i de mest ringeagtende Udtryk. Snart sukker hun efter Döden, snart raadspörger hun Astrologer, om hvor længe hun endnu skal leve. — Ganske ene er hun, ja hun formaar end ikke at hævde sin Myn-dighed i sit eget Hus, ved sit eget »Hof«, og efter nogles Beret-ning skal hendes Död endog være fremskyndet ved en stærk Sindsbevægelse, idet hun erfor, at hun ikke i sit Hus og lige for sine Öjne havde kunnet skærme en ung Pige i hendes Tjeneste mod en oprörende Krænkelse af en ryggeslös Abbed, der ogsaa hörte til hendes Hofstand. Kun nogle faa Dage herefter var hun sengeliggende og fölte selv Dödens Nærmelse.

Under den sidste Strid og Dödsfrygt kommer Angeren frem over et og andet, stærkest over hendes Strid med Paven, der gennem en Cardinal sender hende sin Tilgivelse. Om Angeren over hele hendes forspildte Liv har været til Stede, er ikke godt at se, om den ydmyge Hengivenhed, hun synes at vise, er op-rigtig, om Guds Navn, der er paa hendes Læbe, ogsaa lyder i hendes Hjærte, om Nadveren, hun begærer og faar, nydes som Syndsforladelsens og Livets Bröd, eller om hun blot griber efter det som den skibbrudne efter den sidste Planke, som Patienten efter Homöopathens Kugler og den kloge Kones Lægedrik, naar alle andre Lægemidler ere udtömt, det kan intet Menneske af-gøre, men for mig ser det ikke ud, som om der var Fred i og om hende i hendes sidste Stund, og Mindet om Gustav Adolphs eneste Datter er tungt og bittert.

Kaste vi nu Blikket omkring os i nærmere og fjærnere,

Kredse, saa synes det mig, at i vore Dage er Christine ingen enlig Skikkelse, der vanker om; nej, tvært imod, det synes mig, at vi möde hendes Lige paa mangfoldige Steder. Mangen ung, begavet, ildfuld Kvinde træffe vi, higende fremad og fremad, stridende og stræbende, indtil hun til sidst naar op paa de »store Vidder»; Lyset, som der omstraaler hende, blænder hende. Højden betager hende, Afstanden mellem sig og dem, hun har ladet tilbage, forekommer hende saa uendelig, hun ser haanlig tilbage paa de Hænder, der have baaret hende op fra først, paa den Tid, der fostrede hende, paa den Slægt, hvis Skuldre hun staaer paa; videre stormer hun frem, nedrivende alt, knusende alt, videre og videre indtil — ja, indtil hun staaer ved den Afgrund, i hvilken Christine opslugtes.

Men lad os, som nu en Stund have dvælet ved Christines Billed, standse her og sige til os selv, at ét er der i det mindste, som hendes Historie lærer os, og lærer navnlig alle dem iblandt os, der som Christine have Evne og Kraft til at naa vidt frem, og ere stillede saaledes, at de kunne naa ud over det almindelige, og det er, at der er noget, ingen Kvinde kan opgive uden at forraade sig selv og den Sag, hun tjener, og det er sin *Tro*, sin *Menneskelighed*, sin *Kvindelighed*. Jeg siger hermed ikke, at en Kvinde for at skulle kunne virke til Velsignelse i Livet eller for Kvindesagen *skal være christen*; vel tror jeg, at videst og skönnest frem naar den christne Kvinde; men er der en Kvinde, der hörer et andet Trossamfund til, og dette indrømmer hendes Evner fuld Udvikling, og hun hörer dette til i Alvor og Oprigtighed, da mener jeg, at hun kan virke baade stort og godt; men *uden Tro* kan hun ikke staa, den maa hun ikke opgive, saa lidt som hun maa opgive fuldt at være *Menneske* og *Kvinde*, saa lidt som hun maa opgive at vide, at der er *Baand*, som hun ikke kan bryde ustraffet. Gör hun det, da bliver hun en anden Christine, og naar hun end som denne at vække Opsigt i Tiden og faa sit Navn indskrevet i Sagas Bog, saa bliver det dog kun

som et sørgeligt, fortvivlet Billede, hun kommer til at staa, og Eftertiden vil vidne det haarde Ord mod hende, at hendes Liv var tomt, hendes Id forfængelig.

Efterskrift.

Naar jeg efter gentagne Opfordringer omsider har samtykket i at lade ovenstaaende Foredrag trykke, være det mig tilladt at tilføje — for att værge mig mod en mulig Misforstaaelse — at det naturligvis aldrig har været min Hensigt i »Dronning Christine» blot tilnærmelsevis at give et historisk Studie, men at jeg kun har brugt det historiske som en Ramme omkring et Nutidsspørgsmaal af almindelig Interesse.

Juli 1877.

Henriette Skram.

28. På öfverblifna kartan.

Det är således en qvinna, omkring hvilken minnet rör sig? Naturligtvis. En man på — nej, vet ni, det skulle låta så tokigt, att jag vill inte ens uttala det, och hvem i hela verlden hörde väl någonsin nämnas något sådant? Bestämtdt ingen. Området i fråga hör af ålder qvinnan till, och detta så uteslutande, att en man visst aldrig tänkt ditåt för egen räkning. Åh nej! han har endast lånat snillets blyxt, tankens djup och sinnets höghet till uppfinningen af det träffande uttrycket, och hvem denne han för öfrigt var, det hör, så vidt jag vet, till postverkets hemligheter. Skulle jag för min del i det afseendet våga en gissning, så var visst någon ridderlig, gammal — ursäkt! jag menade *ung* karl upphofsmannen, och sedan föra med honom beslägtade andar detta uttryck i skölden som ett osvikligt kännetecken på en viss sida af upphöjd lifsåskådning.

Saken är numera på det hela taget af ringa vigt, fastän den

åstadkommit mera ondt än godt här i världen och bidragit att förbittra och missrikta mångt ädelt lif, på den tiden, då äktenskapets magna charta var kvinnans enda skydd mot åtlöjets sårande pil.

Det var en gång — för att låna uppslaget till min teckning från barnsagans enkla formulär — det var en gång en varm och solljus sommardag, då jag, tillsammans med några vänner, händelsevis kom att göra besök hos en prestfamilj på landet. Deras hem låg i en vacker bygd, der kyrkan speglade sina hvita murar och sin tornspira i en liten insjöns vänliga bölja, och der bokskogen kransade kullar och dälder, ja, till och med gick ända ned till sjöns strand att bada sina väldiga rötter.

År efter år redde storken bo ofvanpå »lyckohjulet» på prestgårdens halmtäckta ryggås, och troget höll han der vakt om husgudarna, både sina egna och prestfolkets. Han tyckte väl, att det var hygligt och lugnt att bo tak om tak med friden och förnöjsamheten — och hvem tycker för öfrigt inte det?

Boningshuset var omgifvet af en frodig trädgård, anlagd på enkelt, gammaldagsvis, der inom snörräta rabatter kantade med klipta buxbomshäckar, — riddarsporrar, aurikler och pioner blommande i öfverflöd, och der rosenbuskarnas knoppar redan i mängd skördats till fromma för den traditionella potpourrikrukan. Liksom alla vägar bära till Rom, så buro här i den soliga trädgården alla gånger till den stora i dess midt belägna löfsalen, som grön och lummig erbjöd en angenäm tillflykt i sommarvärmen och som dessutom för dagen, till följd af något stök inom hus, tjenade familjen till mottagningsrum och matsal.

Längre bort vidtog köksregionens flora. Frukträden lofvade riklig äring, ärter och bönor klängde ystert uppåt de stödjande käpparna, och allt, ända ned till kruspersiljan och dillen, svälde af lifslust. Sluttande ned mot sjön utbredde vidare »bleket» sin gröna matta, randad »i långa banor» med hvita väfvar, och när jag härtill lägger *der* en utsigt öfver gröna ängar med fredligt

betande hjordar, *här* en annan öfver bördiga, böljande sädesfält, så har jag gifvit er en teckning af de bilder, som först mötte mitt öga, när jag af mina vänner fördes som gäst till pastors i B.

B. var prebende. Självården och den öfriga verksamheten inom församlingen sköttes af komministern, vår värd pastor U.; innehafvare och löntagare af pastoratet var en annan, en man, så vidt jag sport, utan annat presterligt kännetecken än kragen och kaftanen, och hvars egentliga kall låg alldeles utanför det andliga området, ja, till och med rätt långt inne på det verldsliga. I parentes ber jag er medgifva, att en sådan anordning var minst sagdt kuriös. Något vidare än denna enkla reflexion böra vi qvinnor ej tillåta oss, ty, som ni vet, »styras folk och land med Guds hjälp oss förutan», samt med prebenden och andra eländen.

En komminister för en del år sedan, utan annan rikedom än en växande barnaskara, hade, i sanning, ingen lysande ställning, och lycklig han, om han blott kunde värna sitt hem och de sina för verklig brist. Sådan var den allmänna regeln. Pastor U. och hans maka, fru Regina, löste emellertid på ett lyckligt sätt problemet, att med små tillgångar vid sin enkla härd fästa en trefnad, och jag skulle vilja säga ett *välstånd*, som rikedomen ofta saknar. Hemligheten i ett sådant undantag är dock ingalunda oförklarlig. I inbördes kärlek, i flärdlöshet, klokhet och förnöjsamhet dväljas mäktiga hjälpandar. Sätt dem med sin hulda, välsignade åsyn vid styret i ett idogt hem, och, tro mig, inte ens skuggan af *verklig* fattigdom skall falla dit in.

Lifvet har emellertid så många andra skuggor, som kylande och förmörkande smyga öfver hemmens tröskel, den må nu föra till rikedomens salar eller förnöjsamhetens torftiga boning, och här såg jag en sådan skugga sakta glida fram öfver fru Reginas milda, infallna drag, bådande, att huru hjeltemodigt, huru själförglömmande hon än stred mot den arffinde, som inom hennes familj, led efter led, kräft så månet offer, skulle det dock allt

vara förgäfvnes, ty längesedan hade den obeveklige börjat sitt förstörelseverk inom hennes bröst, och, huru lifsvarmt, huru solljusst hon än log, så — varsnades ej redan i ett ej aflägsset fjerran äfven den djupaste af alla skuggor — dödens?

Men jag bör ju ej gå mig sjelf i förväg. Emellertid ber jag er en gång för alla tillgifva mig, när ibland mina tankar fara för fort eller till och med ströfva utöfver de rånärken, som utvisa gränsen emellan mitt egentliga ämne och hvad som ligger der utanför. Ser ni den omständigheten, att det der »utanför» är så nära till hands, och att tankarna äro tullfria, den omständigheten menar jag vara särdeles frestande till små öfverträdelse, — att ej tala om er sjelf, om ert tålmod och ert öfverseende, båda-dera också alltid så nära till hands för er gamla vän.

Vi, mitt sällskap och jag, voro ej de enda gästerna den der vackra sommardagen i B:s prestgård. Några timmar före oss hade dit anländt en kusin till husets fru, en äldre man, militär och ungarl till yrke och karaktär. Det var ej första gången jag såg major v. N., fastän han visade mig den artigheten att ej kunna påminna sig vårt tidigare sammanträffande. Detta var naturligtvis helt och hållet likgiltigt, men nog hade jag honom i frisk hågkomst. Majoren var, oss emellan sagdt, en grobian, svår att glömma och i mitt tycke aldeles icke angenäm att minnas; åtminstone fann jag honom sådan vid den tiden. Nu står han för mitt minne i en annan och bättre dager.

Han sades vara fruntimmershatare, och fastän jag alltid haft och har mina dubier angående detta slags hat, så medger jag mer än gerna, det både hans ord och åthäfvor tydde på, att han ansåg bäst förenligt med sin värdighet som ungarl att åtminstone låtsa vara det. — I en mindre stad hade han fäst sitt ensliga bo och var nu ute på en rundresa till slägtingar och bekanta — man gissade i ändamål att utkora sig en arftagare — efter att tolf långa år ha suttit på samma fläck och ihärdigt nött sig in i småstadslif och enstöringsvanor.

Vi hade slagit oss ned i skuggan af en stor bok, som med sina väldiga, slokande grenar bildade ett lefvande soltält. Framför oss låg sjön och glittrade i sommarsolens strålar som vore den öfversållad med millioner diamanter, och öfver denna rike- dom gled en liten båt sakta fram, äfven den skimrande som af guld. Den roddes af en femtonårig flicka och förde en dyrbar laddning, öfvervakad af en stor newfoundlandshund.

»Att ni vågar släppa dem ut på vattnet så der ensamma», utbrast en af sällskapet, vändande sig till pastor U.

»Ingen fara», svarade han, »sjön är grund, och rodden sträcker sig endast långs åt stranden. Dessutom äro både Vendela och Rolf pålitliga, och simma göra de som fiskar.»

Båten gled in under en framskjutande udde och försvann. Snart hördes glada röster förkunna, att man lyckligt nått hamn.

»Det gör dem så godt att ligga på vattnet der ute och plaska. De behöfva stärkas och dricka helsa af luft och ljus», fortsatte pastorn med en vemodig suck.

I detsamma kom en liten flicka springande men stannade förlägen, då hon såg de främmande, betänkte sig, neg, rodnade och log, hvarpå hon tillitsfull skyndade upp i sin faders knä.

Majoren blåste tjocka rökhirflar ur sin pipa, tog den ur mun och frågade:

»Huru många pojkar har du?»

»Inga.»

»Det var klent. Nå — än af det der slaget då?» pekande på den lilla.

»Fyra», svarades, och den faderliga handen strök smekande det lilla blonda hufvudet.

»Uff! Det var minst ett tretal för mycket.» Puff, paff! Han försvann i moln.

»Tyst, Fabian», inföll fru U. »Sitt nu ej der och afundas oss vår fyrväpling — lyckan och glädjen i vårt hem.»

Grobianen gaf henne en underlig blick, delade med handen

skyarna framför sig och ämnade visst ånyo invända något, då rodderskan med en liten syster i hvarje hand och Rolf, den trogne beskyddaren, lufsande i hälarna, alla anfådda och varma, trädde in i vår krets under bokens skugga.

»Nå, Vendela, huru långt sträcktes rodden i dag, och hvad föra ni hem för byte från er vikingafärd?» frågade pastor U. och satte ännu en liten dotter upp i sitt knä, under det den tredje smög sig till sin moders sida och omfattades af hennes arm.

»Intet», svarade Vendela. »Vician hade redan visnat och kungsljusen voro ännu ej utslagna. Men vi gingo i land vid sotbäcken för att leta efter hallon inne i snåret. Många mogna äro der ej, och dem vi plockade — ja, dem åt lillan upp, medan småsystkonen och Rolf sutto och väntade, att jag skulle få Vikingen flott. Den hade fastnat så hårdt emellan stenarna, att den nog sutte der än, om ej fiskarens Jan kommit mig till hjälp, och vi hade då fått gå en lång omväg hem.»

Denna redogörelse lemnades osökt och med ett visst frimodigt allvar, som genast intog mig till fördel för den annars, vid första anblicken, ovanligt fula flickan.

Först när hon tystnat, såg hon sig omkring och helsade roddande och litet tafatt på de främmande.

»Se här, Vendela, detta är onkel Fabian. Jag skall säga dig», fortfor pastor U. vändande sig till majoren, »vår äldsta är slägtkär af sig, och när hon nu räcker dig sin hand, så sker det helt säkert med ett visst nyfiket intresse, som hon ej skulle kunna egna en främling, den hon såg för första gången.»

»Smickrande», ljöd majorens lakoniska svar, i det han utsträckte sin breda hand och ihärdigt betraktade den unga flickan, under det röken nu i fina, små hvirflar smög fram under hans yfviga mustasch.

Vendela hade lagt sin hand i hans och stod tyst och förlägen framför honom.

Att hon är hufvudpersonen i min lilla skildring, har ni nog

redan gissat? Vill ni som jag, så passa äfven vi på tillfället att egna hennes yttre en granskande blick.

Hennes ansigte är stort, pannan hög och nästan oformligt bred. Derunder glänsa ett par vackra, mörka ögon, som helt säkert skulle fångsla med sin öppna, redliga och intelligenta blick, om ej en otalig mängd stora, bruna fräknar så att säga blandat bort deras tilltalande uttryck, åtminstone för den ytlige betraktaren. Hennes mun är bred; det kläder den dock att Je, oaktadt de hvita tänderna sitta ojemt och snedt, ty öfver de klumpiga dragen smyger då ett uttryck af innerlig godhet, och det tyckes nästan som om dess solsken för en stund blekte de mörka fläckarna, som i täta, sammangyttrade grupper inkräkta de runda kinderna och den starkt framskjutande, fastän välförmade näsan. Ett rikt rödbrunt hår omger hennes hufvud och svallar ned öfver hennes axlar. Mot hennes växt skall ni ej finna något att anmärka; den är reslig och spänstig, utan hennes ålders vanliga brist på harmoni, och lofvar att en gång kunna tåla jämförelse med hvilken som helst qvinlig skönhetstyp ni föredrager att tänka er.

Jag vill här i förbigående tillägga, att Vendela är pastor U:s dotter i ett föregående äktenskap och att hon förlorade sin egen moder redan vid spääd ålder. När han efter trenne års enklingsstånd tillträdde pastorsbefattningen i B., förde han en andra hustru, Regina v. N., in i sitt nya hem. Ett ordspråk säger visst, att »den som får styfmor får också styffar», och jag har många skäl att ej tvifla på det; men härvidlag besannades ordspråket ej, ty aldrig tog ett kärleksfullare hjerta till sig en moderlös, än fru Reginas gjorde det, och aldrig klappade en faders hjerta varmare för en dotter, än pastor U:s för hans förstfödda, åt hvars uppfostran och utbildning han älskade att egna sina lediga stunder, och som, genom sitt klara förstånd, sin fasta vilja och sitt för allt stort och ädelt öppna sinne, gaf honom riklig tillfredsställelse och glädje.

Icke sant — der hon nu står, med sin allvarliga, djupa blick pröfvande fäst på den obekante slägtingens barska ansigte, väcker hon ert intresse lika lifligt, som om ni såge en skönhet med hy af lilja och ros, med fina, regelbundna drag? Och för intet pris i verlden skulle ni vilja såra denna unga själ, för det ej gracerna stodo vid hennes vagga och prydde henne till att en gång framstå i systerlig täflan med dem sjelfva? Åh nej — ni ville det ej, men sådana pjunkiga qvinnoskrupler besvärade ej krigsgudens manhaftige son.

»Inte behöfver man vara någon Sibylla för att kunna förutspå din framtid», utbrast han kärft och släpte Vendelas hand. »Du kommer ohjelpligt att stanna bland de täcka på öfverblifna kartan.»

Den unga flickan, i hvars ordförråd den uttalade frasen tydligen ännu ej ingått, tycktes likväl instinktmessigt känna, att något obehagligt blifvit sagdt, ty hon rodnade häftigt och drog sig med ett förläget leende, som stod på gränsen af gråt, bort i närheten af sin far, vid hvars fötter Rolf hvilade, och böjande sig öfver denne trogne vän och lekkamrat, dolde hon en stund sina brännande kinder mot hans lurfviga hufvud.

Ett strängt uttryck hade lagt sig öfver pastor U:s annars milda drag, och inom mig sjelf kände jag vredens floder stiga. Då frågade plötsligt en blid barnaröst:

»Hvad är det för en karta, pappa, som Vendela skall komma på?»

Innan fadern hann besvara den oväntade frågan, inföll den oförbätterlige majoren:

»På den öfverblifna, lilla frågvis, hvilket vill säga detsamma som att Vendela aldrig blir gift.»

»Onkel Babian är ju inte gift, pappa? Är han väl?» frågade den lilla ånyo.

»Onkel Fabian, menar du. Spörj honom sjelf, Alma», svarade pastor U. och kunde ej undertrycka ett leende.

Glädtigt inföll nu fru Regina: »Tag dig i akt för Almas slutledningar, Fabian, de äro ej utan sin udd och ibland träffande nog.»

I majorens öga glänste plötsligt samma underliga blick, som nyss förut hvilat på fru U., men den gaf lika plötsligt rum för ett retligt, generadt uttryck, troligen framkalladt så väl af den barnsliga missägningen och den förmodade slutledningen, som af sällskapets illa dolda munterhet. Vridande sitt pipskägg började han på nytt i en ännu vresigare ton:

»Nyfikenhet är en qvinnosjukdom — förmärkes tidigt, tilltager med åren och florerar hos gamla, ogifta fruntimmer. Dertill äro de sqvillersjuka, afundsjuka, giftassjuka, peppriga och ättiksura. Ett vådligt slägte eller huru, min fru? Och till hvad nytta, frågar jag?»

Han hade plötsligt hänvänt sig till mig och betraktade mig med så grymma ögon, som vore just jag ett praktexemplar af det skildrade slägtet. Jag såg på honom igen en stund, frimodig genom mitt goda samvetes vitnesbörd och tog slutligen sålunda till ordet:

»Min bästa major — de egenskaper ni framställer såsom särregna för äldre, ogifta fruntimmer, tyckas mig snarare höra till allmänna, menskliga svagheter, oberoende, som jag tror, så väl af kön, som af gift eller ogift stånd. Den qvinna, som har ättika i sitt sinne, blir svårligen sötare i äktenskapet. Snarare sprider sig det onda vidare, och jag tillstår, att jag sett hela familjer syrsatta och detta ej minst på den manliga linien. Hvad pepparen beträffar så — apropos! — för hvilket species är det, som man hos vårt grannfolk har benämningen »pebersvend»? Ni vill veta till hvad nytta ett ogift fruntimmer är här i verlden? Till mångfaldig, så vidt jag sport. Se er omkring, men med oförevillad blick, och ni får närmare besked. Huru tycker ni väl det skulle se ut här i lifvet, om alla qvinnor voro gifta? En hel del betänkligare än det nu gör, min bästa major. Vår Herre

visste nog hvad han ville, när han inrättade d. s. k. »öfverblifnas» välgörande samfund; han helt enkelt behöfde dem i sin världshushållning, skall jag säga er . . .»

Här började majoren småskratta, och detta försmädliga afbrott kom min värme att stiga ännu några grader, då jag fortför:

»Har ni aldrig sett dem, dessa tåligena, uppoffrande, kärleksfulla själar, som på tusen sätt verka och sprida välsignelse? Så mycket värre för er, menar jag. Som *här* fylla den tomma platsen i moderlösas hem, *der* vaka och vårda vid sjukbäddar; *här* arbeta och kämpa för unga syskon eller ålderstigna föräldrar, *der* stilla och undangömda offra sina krafter inom ett skolrums qvafva väggar för att uppfostra generationer? Till hvad nytta?! Hm — med er tillåtelse ej minst att ge huld och vård, rykt och ans åt knarriga, gamla ungarlar!»

»En beundransvärd svada», brummade majoren och strök upp sin mustasch. »När ni litet hemtat andan, min fru, skulle jag be att få veta, hvad ni egentligen kan ha att anmärka emot — emot ungarlar?»

»Den väntan skall ej bli lång, herr major, ty det kan sägas i få ord: de äro bokstafligen — *makalösa*. Och dermed punkt.»

Jag reste mig upp och närmade mig Vendela, som med spänd uppmärksamhet åhört samtalet, och i hvars kloka, vackra ögon jag såg en gladare blick än nyss förut. Jag tog den unga flickans arm inom min, och då man just i ögonblicket sade till, att middagen var serverad, gick jag, förd af pastor U. och kvarhållande hans äldsta dotter vid min sida, i spetsen för sällskapet till löfsalen, der en god landtlig måltid väntade oss.

»Tack för ert försvar», sade pastorn under vägen. »Blir majoren sanuspådd, så hoppas jag för visst, att Vår Herre har åt min kära flicka någon annan plats i sin hushållning — för att begagna ert uttryck — der hon kan bli både nyttig och behöflig — således aldrig öfverflödig.»

Vendela, som hörde hans ord, rodnade på nytt och såg upp

på honom med en allvarlig, tankfull blick. — Nog har jag sedan dess mången gång tänkt, att aldrig kom väl en faders hopp mindre på skam än hans.

Resten af dagen förflöt stilla och angenämt. Jag undvek allt vidare samspråk med majoren och märkte, att också han visade en afgjord obenägenhet att utbyta flera tankar och åsikter med mig. Väl tog han sig fram på eftermiddagen anledning till några mindre väl valda påminnelser om fruntimmers svaghet för kaffekoppen, men jag lät dem naturligtvis passera som ohörda och yttrade blott i förbigående några flyktiga ord om det andra könets styrka vis à vis tobakspipan.

Vårt värdfolks vänlighet och den vackra naturen omkring B., som ett strålande månsken gjorde ännu mer förtrollande, kvarhöllo oss till långt ut på aftonen. Tiden för uppbrott var dock slutligen inne. När vår vagn körde fram, kommo Vendela och hennes små systrar helt blyga och stucko några utvalda, doftande rosor i min hand. Deras moder log och sade fryntligt, under det hon hängde sommarkappan omkring mig:

»Mina flickor välja att tala blomsterspråk, som ni ser. Betydelsen är så att förstå: farväl, tack för i dag och hjertligt välkommen åter.»

»Jag tycker så om den gamlaste frun», hörde jag lilla Alma i förtroende hviska till sin äldre syster.

»Och jag tycker ännu mycket mer om dig, du lillaste blad i fyrväplingen», sade jag, i det jag hastigt vände mig om och gladt tog henne upp i min famn. Gent emot sådana der små kärleksförklaringar har jag alltid haft ett lättfånget hjerta, och med vemodig glädje har jag lagt minnet af denna eröfring till de öfriga, jag lyckats vinna, af samma oskyldiga slag.

Mina intryck af denna familj voro således de allra bästa. Sällan har jag träffat en ädlare, kunskapsrikare och mera fridsälskande man än pastor U., och hans maka, den väna fru Regina, egnar jag här en gärd af beundran och kär hågkomst.

Ni vet nu under hvilka omständigheter jag först lärde känna henne, hvars enkla lefnadsöden jag i dag manar fram ur krönikans blad. Ack ja! *Då* var sol och sommardag, och de ljusa bilderna från det lyckliga hemmet älskar jag att minnas. Sedan kommo skuggor — djupa och långa. Att jag så länge uppehållit mig vid de förra, skall måhända förhjelpa er att klarare uppfatta de senare, när jag nu går vidare fram, der de slag på slag falla öfver hennes lif. Ni skall till äfventyrs finna er besviknen i er väntan; — min vän, nu som alltid har jag intet romantiskt stoff till mitt förfogande; hvad jag ger är endast en hvardaglig teckning af en ensam qvinnas lefnad — det är några blad ur ett sjäslif — och en fattig liten minnesblomma på hennes fjeran graf.

Det gick omkring fyra år, utan att jag sporde något vidare bemärkelsevärdt från B:s prestgård. Min bekantskap med familjen var ju blott en flyktig sommardags och underhölls ej på annat sätt, än genom hvad jag en och annan gång hörde af gemensamma vänner. Under denna tid stungo dessutom många rätt skarpa törnen in i mitt lif och gjorde mig mindre än annars tillgänglig för världen utomkring mig och mer än vanligt rufvande öfver de smärtande hindren på egen stig. Allting har ju emellertid en öfvergång, och så hade, gudilof, äfven detta, om också ärren efter de sårande taggarna aldrig kunnat fullt förgå. Men det hör ej hit.

Som sagdt — fyra år hade sålunda förrunnit. Då väcktes mitt intresse på nytt, när jag en dag fick höra, att pastor U. nekat emottaga kallelse till H:s förmånliga prestgäll, honom erbjudet af den egendomsherre, som dertill hade patronrätt. Hans vägran sades bero dels derpå, att han ej kunde besluta sig för att lemna den hjord, hvars själaherde han varit nära femton år — det var så likt den ädle och oegennyttige mannen! — och dels

derpå, att han fruktade det hans hustrus sedan en tid mer och mer ömtåliga helsa och sjunkande krafter ej skulle tåla vid en rubbning från det kära, välbekanta hemmet till ett nytt, okänt, om också i ekonomiskt afseende mera lugnt och betryggadt. Hon hade äfven kort förut i en lidandets stund uttalat den önskan att få utandas sin sista suck der hon lefvat så lycklig, och hon älskade att tänka sitt stoft hvila der ute på den lilla kyrkogården, som bokarne så vackert beskuggade, och mot hvilken sjön sakta och rogifvande slog sin klara bölja.

Pastor U. följde således ingen annan kallelse än kärlekens och stannade qvar på sin anspråkslösa plats som komminister i B.

Jag vill här nämna, att belöningen uteblef ej, ty då kort derefter B:s pastorat blef ledigt genom förre innehafvarens fränfälle, och dermed upphörde att vara ett slags verldsligt prebende, om jag så får uttrycka mig, blef pastor U. enhälligt kallad till kyrkoherde af den församling, han så länge nitiskt och pligttroget vårdat.

Följande året mot hösten, då skarpa vindar kommo ilande östan och vestan ifrån och så hårdhänt foro fram, att alla små gräs och blommor förvissnade, och trädens matta blad föllo gulnade och törra till jorden, då brast också fru Reginas nötta lefnadstråd.

Med tårade ögon och deltagande hjerta läste jag i Dagbladet tillkännagifvandet om hennes bortgång. »Djupt och innerligt saknad och begråten af maka och fyra döttrar», stod der. Jag visste, att dessa ord voro uttryck för en sann och lefvande känsla af sorg, af oersättlig förlust, och dervidlag tviflade jag ingalunda på djupet och innerligheten i enklingens saknad och tårar.

Så gingo mina tankar till de stackars moderlösa! Hon stod åter så lifligt för mitt minne, den äldsta dottern, med sitt allvarliga, fränkiga ansigte och den vackra blicken. Hon var nu tjugo år, och jag gissade, att på hennes unga skuldror skulle hemmets alla omsorger komma att hvila. Efter hvad jag hörde

blef det äfven så, och hon sades bära dem på ett sätt, som väckte allas beundran. Husets vårdarinna och stöd, sin faders tröst, sällskap och hjälp, de yngre systrarnas lekkamrat och lärarinna tycktes hon hinna till för allt, och ej minst att för egen del förvärfva ett outtömligt förråd af tålmod och sjelfuppoffrande ömhet.

Jag kan ej så noga tälja den tid, som sedan förgick, utan att medföra någon vexling i min hjeltinnas öden, men snart nog föllo, som jag nyss sade, mörka skuggor, år efter år, öfver hennes stig. Jag vill fatta mig kort och hastigt vända dessa sorgliga blad i hennes lifs historia.

Efter hvarandra, just som de slagit ut i full, jungfrulig blomning och efter långa qualuppfylda tider af aftagande, hopplöshet och förvissning, skördade döden de båda äldsta halvesystrarna, Signe och Agnes. Ett år senare var Vendela U. äfven faderlös. Ensam stod hon nu i verlden med den yngsta, käraste i systerlingen, Alma, för att snart åter börja strida en förtviffans kamp med allhärjaren äfven om hennes hotade, unga lif. Hjelp söktes nära och fjerran; också hit till den här då bosatte, ansedde doktor E. förde hon den sjuka och blef jemte henne inackorderad hos ett fruntimmer af mina bekanta. Det var der jag återsåg dem båda och närmare lärde känna den pröfvade, ädla qvinnan.

»Min konst batar här till intet», sade efter någon tid den vänlige läkaren med en tröslös suck. »Söderns milda luftstreck förfogar måhända öfver verksammare medel än jag. Tag henne dit om möjligt.»

De beviljade nådåren beredde möjligheten, och med förtviflan i hjertat och full af dystra aningar förde så Vendela den älskade system till Medelhafvets stränder. Men ack! hemlängtan började snart tära sjuklingens trötta sinne och måla hemmet, det kära, med sin bokomkransade sjö, i långt skönare färger än som le i söderns djupblåa vatten och yppigt grönskande nejder. Till hemmet trådde hon — der ville hon dö.

Med bestörtning hörde jag, att de i början af April återvände till B., och jag beslöt då att skrifva några rader till Vendela sjelf för att få verkligt tillförlitliga underrättelser om den sjukas tillstånd. Jag visste dessutom, att de innan den första Maj skulle ha lemnat den gamla fäderneboningen, och mitt hjerta sved vid tanken på denna ytterligare malört i den redan så bittra bägaren. En vecka förgick utan svar. Så fick jag en dag följande ord:

»Det är slut. Döden bröt i går den sista af mina tre systerrosor — den skönaste af dem alla. Nu först är jag rätt »öfverblifven» — öfvergifven, ty min själ svigtar. Bed för mig.

Vendela.»

Tårarne tillrade öfver mina kinder ned på den lilla breflappen, under det jag länge satt och stirrade på dess innehåll. Det var ej den brutna unga rosen jag såg, och de föllo ej för henne. Nej — jag tänkte på det sista, ensamma bladet i fyrväplingen, jag gret öfver henne »på öfverblifna kartan». Jag tänkte på, huru människorna *leka* med ord, och huru ofta ödets outgrundliga magter lägga sorgens omätliga allvar deri. Stackars Vendela! Jag skådade tillbaka öfver de åtta långa år hon suttit tåligt bidande vid sina käras plågoläger, sjelf under tiden bunden vid en andlig sträckbänks qual. Jag såg framåt. Hvarthän gick den väl nu, den hemlösas ensliga stig?

Det var mig ej möjligt att skrifva till henne genast — jag kunde ej finna ord — men när ett par dagar gått, kommo de af sig sjelfva fram ur mitt rörda hjerta och gingo så åstad med all den tröst, jag hade att gifva, i ett varmt deltagande och en bön, att i mig alltid se en vän, att i mitt hem söka en tillflykt under dessa första, bittra dagar.

Ni kan tänka er min ledsnad och förvåning, då dag efter dag, vecka efter vecka förflöto utan att tillföra mig ett enda ord. Jag vände mig nu till den ena af mina vänner, i hvilkas sällskap

jag första och enda gången — sommardagen, med hvilken jag började — gästade presthuset i B. och bad, att om hon sjelf visste något om Vendela U. gifva mig del deraf. Hon svarade temligen snart, att hon endast genom hörsägen hade sig bekant, att Vendela ännu uppehöll sig i B. hos de tillgifna gamla i klockaregården och att hon der lefde afskild och sluten inom sig sjelf, utan att vilja se eller hafva beröring med någon annan.

Det gjorde mig litet ledsen att vara *intet*, der jag så gerna velat vara *något*, men liksom jag fordrar aktning för egna önskingar, när de uteslutande afse min egen person, så håller jag äfven andras i helgd, och det gjorde jag också nu.

Sommaren förgick och lemnade i så mån ett godt minne, att den varit solljus, behaglig och varm. Det led mot slutet af Augusti, då jag en dag öfverraskades af de underrättelser, på hvilka jag så länge förgäfves väntat, och de på en gång upprörde och skänkte mig glädje. Jag kan ej gifva er en trognare bild af henne, som utgör föremålet för min teckning i dag, än den hon sjelf skall framställa, då jag nu för er läser hennes bref. Det lemnar tillika en tyst men rörande bikt om ofta afbrutna och lika ofta åter upptagna försök att på nytt träda i förbindelse med lifvet och den yttre verld, hon tyckt sig ej längre tillhöra. Ni är redo att lyssna? Jag att börja.

B. den 29:de Juli 18 . .

»Min Vän! Det är längesedan jag emottog ert vänliga, deltagande bref; huru längesedan visste jag ej rätt, förrän det i går af en händelse åter kom mig under ögonen, och jag såg, att redan trenne månader förflutit, utan att jag tackat er för hvad ni deri gaf mig: en väns hjertelag och ord, som kanske just för det de bära prägeln af, att ni sjelf pröfvat hvad det är att lida, smyga — mera än andras — lindrande in i mitt qualda sinne och gifva det tröst i den tanken, att huru ödsligt mitt lif än är, huru ensam den via dolorosa, som blifvit mig förelagd att vandra, skall

der dock växa en vänlig blomma, som kan hugna den sorgsna och stärka den trötta — er vänskap, dubbelt värderik därför, att ni är en äldre, moderlig vän. Tack!

Ni vill veta något om mina förhållanden nu. Jag skall försöka samla mina tankar, binda dem nog länge vid tid och rum — ack! de dväljas helst och oftast långt der bortom! — för att uppfylla er önskan. Ni får likväl tillgifva mig, om jag ej förmår göra det utan rapsodiskt och osammanhängande.

Som ni vet, hann jag ej mer än jemt att tillsluta den sista grafven, förr än hemmet, det kära, gamla, som hägnat min barn-dom, min ungdom, och der jag lefvat trettio år, skulle för alltid sluta sin dörr efter mig, när jag ensam drog bort och i hela vida världen ej visste en frändes, som stod mig öppen, och inom hvilken den öfverblifna kunde träda och säga: värna om mig och min smärta till dess jag hunnit repa mod att lefva och att arbeta för bröd. I världen, ja — *ingen*, men — Gudilof! — den dörr, som den eviga kärleken stält öppen för alla, och ej minst för de af lidandet slagna — *bönens*, inom den har jag trädt med brinnande hjerta och vunnit mig en tillflykt, ett hem, der jag kunnat lägga min trötta själ till ro i kärleksrika fadersarmar, der jag tyckt mig ega dem åter, mina kära alla, och der hoppet om ett återseende blifvit visshet.

Det var en stilla, fridfull afton, som jag gick hemifrån. *Hemifrån!* Ack! att gå *så* som jag — vet väl någon hvad det är? Med huru dröjande och ändå ilande fjät. Kära minnen höllo mig kvar, saknad och tomhet bevingade min fot. Torra ögon, hela floder af brännande tårar i hjertat, och af all lifvets glädje intet att luta sitt hufvud emot! Det var en bitter stund.

Den 5:te Augusti.

Att träda ut i lifvet bland främmande, bärande med mig saknadens tunga börda och te mig der, som behöfde jag endast en yttre verksamhets stöd för att upprätthålla mina svigtande

steg, *det kunde jag ej*. Den starka strömmens brus söfver ej, den döfvar blott. Tystnadens enformiga ro är för ett sargadt sinne bättre läkedom än människohvimlets yrande mångfald, och är det ej i *enrum*, som man bäst tillvinner sig välsignelse i sin jakobs-kamp? Jag behöfde *rätt lefva igenom* min sorg, se den förtroget in i det djupa ögat och lära mig förstå den kärlekens mening, som låg deri, innan jag kunde på nytt rikta min egen blick utåt, innan jag kunde tänka på en framtid.

Ni mins ju den gamla klockaregården med sin sommarskrud af vild vinranka? Hos de åldriga vännerna der har jag hyrt det lilla rummet på gafveln. Kyrkogården ligger nedanför, och jag är här nära dem, som en gång voro mig hem och allt. Genom fönstret ser jag, huru viuden böjer tårpilarnas veka grenar, så de vinka och vinka — och huru sommarsolen strör sitt guld öfver det grönskaude gräset på kullarna och målar blommorna, som jag der planterat och ömt vårdar, i skimrande färgprakt. Så har nu sommaren snart förlidit. Der är en tom plats bredvid de andra — den är för mig; men innan jag hamnar der, återstår väl ännu något arbete att utföra, jag börjar nu ibland fråga mig sjelf — hvad?

Den 10:de Augusti.

»På öfverblifna kartan» — de orden ha gått som en röd tråd genom mitt lif. Då de första gången träffade mitt öra, kunde jag ej veta något om den betydelse, som lades deri. Jag lärde mig småningom förstå den, och den lärdomen gaf åt min inre utveckling en riktning, som måhända varit mig behjelpig att rätt tyda den mening, som, senare, både lifvet och döden gifvit mig att begrunda i dessa ord.

I ungdomen, då äfven mitt hjerta svärmade, hoppades och drömde, knotade jag ibland öfver att ej vara skön, *så* som jag ville vara god. Om en ädel man då bjudit mig kärlek och ett hem — och vunnit mitt tycke — hade jag ej annat att gifva, jag

hade dock en hel verld af tro på äktenskaplig sällhet att bygga hans lycka med, och dertill mitt unga, varma hjertas kraf att älska sjelfförlömmande och trofast. Men redan tidigt lade jag bort att svärma, hoppas och drömma — min lefnadsdag skulle ej sådana känslors solsken belysa — och i mitt stilla sinne beredde jag mig att vandra min väg, bunden af inga andra familjeband, än det kära fädernehemmets. Aldrig lärde likväl någon att högre än jag skatta äktenskapets mening. Den kärlek, som i alla lifvets skiften satt så huld och bofast vid härden af mitt hem, den var af Gud, och genom den fostrades min tro.

Den 18:de Augusti.

Ni minnes ju den dagen jag första gången såg er? De ord — jag skulle vilja kalla dem profetior — som då uttalades, gingo aldrig ur mitt minne. Under kommande år tänkte jag ofta på det ni sade om den ensamma qvinnans plats i verldshushållningen, och det blef mig så visst, att sökte jag blott med glad och kärleksfull håg, så funnes der nog rum äfven för mina ringa kraf-ter. Och jag bedrog mig ej. När jag nu blickar tillbaka öfver den tid, som flytt, vågar jag i ödmjukhet tro, att mitt lifs ger-ning burit frukt inom ett och annat af de områden, som ni kallade välsignelsebringande, och huru ofta har jag ej tackat min Gud för det han lät mig vara till hands, obunden och fri, när de moderlösa behöfde stöd och de på årslånga sjukbäddar li-dande, lindring, ömhet och vård.

Men hvarför skrifver jag om allt detta? Kanske för det en plan, som har ett visst sammanhang dermed, börjar mer och mer sysselsätta mina tankar. Jag är ännu ej ense med mig sjelf och kan ej se min väg rätt klart — ty

»Wer einmal hier hat in geliebten Angesicht
Des Todes Bild gesehn, vergisst es ewig nicht.
Der Schatten legt, wohin fortan dein Auge schaut,
Sich über alles, was dir lieb ist oder traut.»

Den 20:de Augusti.

Jag satt i går afton länge derute på den lilla fläck af jorden, som är den enda, till hvilken jag har eganderätt. Öfver mitt hufvud strålade stjernorna i stilla glans, och Augusti-mån-skenet låg ljust och drömmande öfver den kära, välbekanta nejden. Mina ögon hvilade på inskrifterna i stenen, som blifvit rest under dagen, och när jag i den kalla, känslolösa marmorn såg som i en enda brännpunkt samlad summan af allt hvad jag egt och förlorat, då löste sig smärtan i beta tårar och jag gret *så*, som jag aldrig gråtit förr. Det blef mig ej så ångestfullt i hjertat sedan, ty jag hörde kära röster hviska till mig ord om mod och ett lefnadsmål, och tydligast bland dem alla förnam jag min faders älskade stämma. Den bjöd mig handla och *genom* skuggan ser jag nu min förelagda stråt.

Ni känner, att jag ur min faders rika kunskapsförråd hemtat näring för mitt eget och att jag är förtrogen med uppfostrinnans kall. Detta vill jag ånyo välja. Jag bär inom mitt bröst bilden af ett qvinligt idéal — min mor, och jag vet, att om jag som mål för min sträfvan för andras utbildning uppställer det att bli ädel, kärleksfull, nyttig, tålig, god och glad som hon, så kan äfven jag välsignelserikt verka för hvad jag sätter högst på jorden — familjen — för dess helgd och lycka.

Lärarynnans lif i ett privat hus passar mig ej, ty jag behöfver framför allt oberoende. En ringa penning står mig åter af min lott från fädernehemmet, stor nog måhända för att kunna iordningställa och öppna en skola för ett inskränkt antal lärjungar. Jag har tänkt på X. och på er. Vill ni låna mig ert bistånd och framför allt säga mig, om ni tror på framgång för min plan?

Tack ännu en gång för er vänskap! Den är mig mera värd, än jag kan uttrycka i ord. Alltid har ni för mig haft deltagande och godhet, och senast har ni visat det, då ni så kärleksfullt bjöd mig att hvila ut i ert lugna hem. Kan ni förlåta, att jag ännu ej tackat er därför? Ni räknar ju ej noga med mig och

förstår den frånvaro af sinnesro och tankereda, som kommit mig att sluta, med hvad jag borde ha börjat.

Som ni ser, har jag länge, alltför länge skrivit på detta bref. Jag sänder det, otillfredsställande som det är. Haf öfverseende med dess brister och med er trötta, pröfvade

Vendela U.»

Den 21:sta.

»P. S. När höststormarna jaga mig från mitt jordagods här, är jag redo att komma. Det nya året vore måhända lämpligt för början af min nya verksamhet? Jag afvaktar ert omdöme och era vänliga råd.

D. S.»

Att kunna tjena andra har alltid tyckts mig vara en af lifvets bästa fröjder, och det var därför med verklig glädje som jag, i den ringa mån jag förmådde, sökte att motsvara det gifna förtroendet och att verka för den i brefvet angifna planen. Meniskonaturen är, gudilof, ej så ond, som man ibland hör predikas, och aldrig skall jag glömma det deltagande och det intresse, med hvilka mången var mig behjelpig att jemna vägen för den efter verksamhet och ett lefnadsmål sökande Vendela U. Hvad man hört om hennes täta och smärtsamma förluster uppmjukade deras hjertan, som ännu sutto i oqvald besittning af allt hvad lifvet eger lyckligt och kärt; och de, hos hvilka smärtan redan var en hemvand gäst, funno lindring i de egna bekymren genom att kärleksfullt räcka handen till lättande af en annans.

Det dröjde därför ej länge innan ett tillräckligt antal elever var garanteradt, och sedan öfriga nödiga förberedelser blifvit vidtagna, flyttade Vendela i slutet af November in i det nya, anspråkslösa hem, der hon sedan med följande årets början öppnade sin lilla läroanstalt för unga flickor.

Jag behöfver ju ej fråga er — men finner ni inte liksom jag en verklig njutning i att få beundra menniskor, det må nu vara

för hjertats eller förståndets egenskaper eller helst bådas i för-
ening? Jag har ibland hört sägas, att andras öfverlägsenhet med-
för en nedtryckande känsla för den, som med sig sjelf vet sitt
ringare värde. Detta är förunderligt. Verklig öfverlägsenhet hos
en annan tycker jag mig alltid ha förnummit som i hög grad
upplyftande, och för hvad godt och ädelt, som derigenom kommit
mig sjelf till del, står jag i evig tacksamhetsskuld hos många.

Ju närmare jag lärde känna Vendela, ju mera ökades min
aktning — att ej säga vördnad — för denna ovanliga qvinna. Ofta
satt jag med i de ungas krets, på en gång åhörarinna och lärjunge,
när hon sådde ut frön till de hjertats och förståndets frukter,
som hos henne sjelf mognat i lidandets skugga, men hvilkas ändå
friska saft och milda sötma länge skola sprida sina verkningar i
vida kretsar, lika så visst som de i minnet ännu vederqvicka
min själ.

Emellan oss uppstod snart ett varmt utbyte af tillgifvenhet
och förtroende, och efter slutadt dagsarbete sökte vi ofta hvar-
andra. Hennes sinne var stilla och jemt, men sällan eller aldrig
log hon — det var som en ljuf och blid höstdag utan sol.

Så sutto vi tillsammans mången aftonstund, språkande om
flydda dagars smärtsamma minnen och den en gång kommande,
sista dagens hopp. Vid hemmet, det gamla, dröjde hennes tan-
kar gerna. Hon talade om, huru storcken flyttade för alltid samma
höst hennes moder gick bort; huru den trogne, gamle Rolf en
morgon låg död på Signes graf; om fader och syskon i deras
sista stunder och om sin egen långa kamp och strid. Ni vet,
huru vänner emellan, när den enes hjerta behöfver luft och lätt-
nad, och den andres intet hellre begär, än att hjälpa till med
hvad bäst det förmår, huru då minnet af hvad kärt man egt och
förlorat, hvad man lidit och hoppats, kan lefvas om än så ofta,
och å ena sidan alltid tyckas nytt, å den andra aldrig gammalt.

Hvarje år, när sommarferierna inträdt, sade hon vemodigt:

»Jag har nu min andra blomstergård att vårda», och så reste hon till B., der hon dröjde några veckor i enslighet och ro.

Vi hade sålunda hunnit framåt en del år. Framåt! Ack ja! det vill hvad mig beträffar säga detsamma som: ännu längre »på retur». Återigen blef det vår och sommar, och Vendela beredde sig till sin vanliga pilgrimsfärd.

En afton, kort innan hon skulle afresa, kom hon hit upp till mig, och jag såg genast hon trädde in, att något ovanligt sysselsatte hennes sinne.

»Hvad är det?» frågade jag.

»Det är ett bref, som kommer att ändra min resplan. Det är från — onkel Fabian.»

»Nå, jag måtte säga! Hvad kan han vilja?»

»Stackars gamle! Han är sjuk, ensam och lidande . . .»

»Och vill nu af er ha huld och vård med mera. Medgif, Vendela, att jag är en större profet än jag sjelf anat. Och ni hörsammar hans önskan?»

»Ja», svarade hon med en suck, som gick till blomstergården i B. »Ni vet, att alltsedan jag bland min fars papper fann det der brefvet, som majoren skrifvit till honom strax efter min mors död, och af hvilket så tydligt framgick, att han en gång älskat henne innerligt och djupt — sedan dess känner jag, att ett verkligt släktskapsband fins oss emellan. Hans kärfva yta, hans qvinnohat, var det ej från början en förklädnad, hvarmed han ville dölja huru bittert han sörjde sitt svikna hopp?»

»Väl möjligt. Det var bara för ledsamt, att han aldrig lade bort den der kuriösa sorgdrägten igen.»

»Ni vet också, att han glömde mig ej, att han hade för mig deltagande tankar och ord, då de alla gått — då jag blef s allena. Nå väl — min vän?»

»Nå väl? ja — res med frid.»

Och med frid reste hon.

Länge sväfvade major v. N. emellan lif och död, men fastän öfver åttioårig hade den gamle härdade krigsmannen nog kraftig natur för att öfvervinna det onda och ännu en gång göra »helt om» till lifvet. När han så mycket repat sig, att han kunde sysselsätta sina tankar med ekonomiska omsorger, sade han Vendela, att han redan för flera år tillbaka insatt sin kusins, fru Regina U:s barn till arftagare af den förmögenhet — uppgående till en ej obetydlig summa — som han vid sin död skulle efterlemna. Då sedan fru U:s egna barn alla gått ur tiden, hade han öfverflyttat testamentet ensamt på Vendela, som han visste varit bunden vid sin styfmoder med en verklig dotters hela tillgifvenhet. Han sade henne också, att hennes sällskap blifvit honom så kärt och hennes vård så outhärlig, att han skulle känna sig dubbelt ensam och »makalös», om hon åter lemnade honom, och han föreslog henne bedjande, att hon skulle stanna kvar i hans hem, till glädje och tröst under de få lefnadsdagar, som ännu återstodo honom.

Vendela stred med sig sjelf. Den verksamhet hon hade här i X. var för henne kär och full af tillfredsställelse; att lemna den skulle vara en långt större uppoffring, än att försaka den yttre, sorgfria ställning, som erbjöds henne; men å andra sidan ville hon gerna gifva hvad af lugn och ljus hon kunde åt den gamles ensamma och glädjelösa lifsafton.

Vi hade brevexlat flera gånger i ämnet. Råd hade blifvit begärda, råd hade blifvit gifna, och jag väntade hvarje dag och stund att få höra henne ha fattat ett afgörande beslut.

En vacker morgon på eftersommaren stod jag här i det öppna fönstret och syslade med ett par sjuklingar bland mina kära blommor. Det var en fuchsia och ett rosenträd, båda unga, förut förhoppningsfulla plantor, som några dagar vållat mig många bekymmer, men som nu började återhemta krafter och räta upp sina slokande blad. Sådana små fröjder verka välgörande på sinnet. Jag kände mig helt förnöjd och lutade mig ut i det fria,

så att den ljumma vinden — som lyckligtvis ingen skilnad gör till person — skulle kunna komma åt att vänligt smeka min gamla, fårade kind, då jag plötsligt såg ett fruntimmer komma raskt gående uppför gatan. Hon blickade mot mina fönster, och när hon blef mig varse nickade hon upprepade gånger, under det att ett riktigt gladt leende upplyste hennes drag. Var det möjligt? Kunde detta vara Vendela? Höstdagen strålade ju i fullt solsken! Jo — intet tvifvel — det var verkligen hon, och några ögonblick derefter stodo vi helsande hvarandra hand i hand.

»Menniskohjertat är ett illfundigt ting, det är visst och sant! Vet ni, det liksom smått mulnade till inom mig sjelf, när jag såg henne så klar.

»Herre Gud!» tänkte jag med en liten anstrykning af bitterhet, »kan medgångens sol, kan redan *hoppet* om guld förgylla till och med minnet af livvets förluster?»

»Nu är jag åter här», sade hon och tryckte alltjemt leende min hand. »I går afton kom jag, men för sent för att söka er då. Gud ske lof, ni är frisk, men riktigt glad tycker jag ej ni ser ut. Hvad är det, min vän?»

Jag var ond på mig sjelf för det jag kände mig så obehagligt berörd af att hon log så lyckligt, och jag var äfven bedröfvad öfver, att vi kanske inom kort skulle skiljas; men då jag ej kunde uppriktigt uttala alla mina tankar, svarade jag undvikande:

»Jag vet ej rätt hvad det är. Jag gläder mig visserligen åt förändringen i ert lif, Vendela, men jag tänker äfven sjelfviskt, att på hvad ni vinner, förlorar jag.»

»Ack nej! säg inte så. Känner jag er rätt, så kommer ni framför någon annan att dela den vinst jag gjort genom onkel Fabians testamente.»

»Hm — jag förstår sannerligen ej, huru det skulle gå till», svarade jag något buttert.

»På det enklaste sätt i verlden. Jag har derigenom blifvit — rik, om ni så vill, och minst af alla tviflar väl jag på, att ni

af denna rikedom skall taga er del.» Hon tryckte liksom bekräftande min hand fastare i sin.

»Nej, Vendela, det blir då platt inte af», sade jag kort, »och ni känner mig för visso ej rätt, om ni tror så. Arfvet efter majoren . . .»

Hon afbröt mig med ett skratt, ett riktigt godt skratt. Jag trodde knappast mina öron och kände mig halft sjuk. »Menniskan är sig ju ej lik», tänkte jag. »Ack, du snöda mammon! Din makt är stor, när du kan fresta äfven de ädlaste att offra på ditt altare.»

För att säga något frågade jag hastigt: »När flyttar ni, Vendela?»

»När Gud så vill, *då* flyttar jag», svarade hon, nu allvarlig och stilla som förr. Hon såg på mig forskande en stund och fortfor derpå, i det hon drog mig ned på soffan och tog plats vid min sida:

»Arfvet efter majoren', sade ni. Ja, det har åstadkommit underverk, ty det har skänkt mig verklig glädje, den första på långa år. Jag läser era tankar — slå dem bort, min vän, ty de passa ej här. Hör mig nu. Ni vet, huru jag hade svårt att fatta mitt beslut, huru jag stred med mina egna egoistiska tycken. Medan jag ännu gick vacklande hit och dit, fick jag af en händelse veta, att det fans *någon*, onkel Fabian *nära* som ingen annan — ni förstår. — Jag forskade vidare. Det var en son. För hans barndom hade fadern nödtorftigt sörjt, sjelf okänd — på vanligt rättroget vis — och sedan lemnat honom att sörja för sig sjelf. Han hade blifvit en bra ung man, som valt sjömansyrket och nu förde skepp i fjerran land för att bereda medel till ett hem för sig och den brud han fäst. Nu såg jag min väg klart. Den gick rakt till den gamles hjerta. Jag klappade på, länge utan att vinna gehör för blodsbandets röst, för glömda pligter, för godtgörelse och för hans egen ålderdomsfrid, men jag lyckades till slut. Jag sökte upp den unga qvinnan, sonens trolofvade,

och döm om min öfverraskning och glädje, då jag i henne kände igen min favoritlärjunge för år tillbaka, Regina P., ni mins den vackra, goda flickan, som ej endast till namnet påminner om min oförgätliga mor. Hon sprider nu solsken i onkel Fabians hem och i hans sinne — ni skulle ej känna igen honom mera, han är så vänlig och blid. »Säg din vän, fru chose — hvad hon heter», sade han en dag, »att hon hade rätt: 'huld och vård, rykt och ans', och — Gud signe dig! — det bästa af allt — sinnesfrid.» När nu till våren sonen återvänder, väntar honom en faders hjerta, ett erkändt namn och bruden i hans faders hem.

Hvad mig beträffar, så stannar jag här — som förut. 'Arfvet efter majoren', ni vet nu hvem det en gång tillkommer, och ni förstår på hvad sätt det gjort mig rik. Skulle jag ej känna er rätt, då jag tror, att ni med mig vill dela, hvad jag vunnit?»

Jag slöt henne i min famn, mina tårar runno, och jag tog af glädjen min del.

Efter några dagar, innan hon på nytt skulle börja sin vanliga verksamhet, reste hon på ett kort besök till B. När hon återkom, kände hon sig ej väl och måste gå till sängs. Det blef en häftig bröstinflammation, och med sorg insåg jag snart, att intet var att hoppas. Jag omgaf henne så mycket mina krafter tilläto och fann i hennes lugn och glädje tröst för min egen oro. Så kom en natt, som blef den sista.

Med hennes hand i min satt jag vakande vid bädden. När det led mot dagen, och de små foglarnes morgonfriska qvitter helsade det inbrytande ljuset, gled den kallnande handen sakta ur min, och jag hörde henne hviska:

»Öfverblifven ej längre — utlöst till sist — min Gud! — jag tackar dig!»

Två timmar senare var hon ej mer.

I det lilla kapellet här ute på kyrkogården jordfästes hennes

stoft, innan det fördes till familjegravven i B. Jag stod utanför och hörde skolgossarnas klara röster sjunga: »Jag går mot döden, hvar jag går», och i mitt hjerta bad jag, att jag måtte kunna gå så som hon.

»Hvem är det som nu undfår den sista salvelsen?» hörde jag en af zierbenglarnas tanketomma slägte fråga en annan, i det han sjelfsvåldigt slog af de närstående lindarnas blad med sin fina fiskbenskäpp, då de gingo förbi.

»Den der fräkniga skolmamsellen med domkyrkominen, sade man mig nyss», svarade den andre; »en af antiqviteterna på öfverblifna kartan.»

Ni ser, att »den röda tråden genom hennes lif» räckte till in i döden.

Årsdagen af hennes bortgång gjorde jag ett besök i B. Jag tog in hos de gamla i klockaregården och välkomnades hjertligt som Vendelas vän. Hustrun var en språksam gumma, som aldrig tröttnade att tala om pastor U:s familj, vid hvilken hon varit fäst med gammaldags, trofast tillgifvenhet, och vi hade därför mycket att meddela hvarandra.

»Och vet frun, öfver mamsell Vendela är nu rest det vackraste kors», berättade hon. »Det sattes dit i går och har bekostats af gamle majoren. Det unga herrskapet — frun vet — kommer hit i dagarna för att besöka hennes graf; de vilja väl tacka för allt hvad hon gjort för dem, kan tänka; det var ej litet det — den kära mamsell Vendela!»

Det led mot aftonen. Jag gick ensam ut till hennes »blomstergård», »jordagodset», som hon nu tagit i ständig besittning. Allt var mig så välbekant. Der stodo de, tårpilarna, och vinkade, der skimrade blommorna i qvällsolens guld, der talade stenen om de lidna förlusterna. Och öfver hennes egen graf reste sig högt ett hvitt marmorkors, i hvars midt sågs uthuggen en fyrväpling,

de trenne bladen mindre och utan inskrift, det fjerde stort nog för att ge rum åt namnet: Vendela U. Jag höll af majoren för denna tanke, ty den hade sprungit fram ur ett älskande, minnesgodt hjerta.

På bänken satt jag länge och drömde om de dagar, som flytt, och samlade i mitt minne dem jag lefvat samman med henne jag aktat så högt, vännen, som nu sof i ro der nere.

»Det är här, Fabian», sade en qvinnoröst, och ett ungt par kom fram till grafplatsen utan att bli mig varse.

»Det är här», upprepade han och blottade sitt hufvud, i det han steg in.

De unga böjde knä vid korsets fot, och tacksamheten lade der ned sin offergård, under det stjernorna skredo på fästet i stilla glans, månskenet bredde sig ljust och drömmande öfver nejden, och sjön slog sin rogifvande bölja mot bokomkransad strand. Men bland kära skuggor stod jag lyssnande i sena qvällen, och af ödmjukt hjerta stämde jag in i livvets och dödens: »Jag tackar Dig — min Gud!»

Sorella.

29. Striden mellan Pedagogisk Tidskrift och Aftonbladet rörande flickors uppfostran.

II.

Sedan Aftonbladet tillbakavisat Hr Adns försök att med blott hån och gyckel affärda den ifrågavarande prisskriften om flickors uppfostran, och visat hvarthän en sådan kritik, tillämpad på de af Adn gillade förf:ne, skulle leda, samt slutligen inlagt en kraftig protest mot påståendet att alla som ej gjort lärarkallet till sitt lefnadsyrke vore oberättigade att deltaga i reformarbetet inom skola och uppfostran, framlade Aftonbladet (n:o 71,

85) en serie af artiklar tydligen utgångna af en annan hand, och på ett ypperligt sätt belysande de hufvudsatser kring hvilka striden rörde sig.

Af dessa artiklar meddela vi här nedan det väsentligaste, eller förf:ns granskning af begreppet »*sann qvinlighet*», hans yttrande om *anlagens betydelse vid uppfostran*, samt hans slutord om *förhållandet mellan föräldrar och lärare*.

Det mål, hvartill uppfostringen af det qvinliga släktet bör leda, är, enl. Hr Adn. och de af honom gillade förf., *qvinlighet* — *äkta qvinlighet* enligt den ene, *sann qvinlighet* enligt den andre; hr A. sjelf har icke tillagt qvinligheten något tredje epitet. Frågar man åter hvad som förstås med »*qvinlighet*», och hvaruti denna skiljer sig från »*manligheten*», så får man veta, att hos qvinnan *känslan*, hos mannen *förståndet* är af naturen öfvervägande, och att uppfostran, för att gå i naturens spår, följaktligen bör hos qvinnan företrädesvis odla känslan, hos mannen företrädesvis förståndet. Denna principfråga är *bestämmande* i fråga om ordnandet af undervisningen, och det är därför af vigt att taga den samma i närmare skärskådande.

Vi hade verkligen föreställt oss, att den mening, som i det fallet gjort sig gällande i hr A:s uppsats i Pedagogisk Tidskrift, skulle vara antiqverad. I sjelfva verket, *hvar* kan hr A. visa oss naturens fullmakt för *qvinnan* att hafva en rikare känsla än *mannen*? I historien och erfarenheten kan han det icke. Eller hafva ej männen t. ex. inom diktningens och konstens område gifvit prof på lika både stark och ren känsla som qvinnorna? Har det icke funnits känsla, till och med »öfvervägande» känsla, hos dessa tusentals och tusentals män, som för sin kärlek eller sitt land offrat lif och allt? Eller hos dessa andra män, de der likaledes kunna räknas i tusenden, som i filantropiens tjänst glömt allt för sin varma känsla för medmenniskor? Är det förståndet eller känslan, som fört botgöraren ut i öknen och martyren till bålet, och är helgonlistan rikare på namn af kvinnor än af män? Är det, från en annan sida, förståndet eller känslan — der det ej varit nöden — som i en så ojemförligt högre grad befolkade våra fångelser med män, än med kvinnor? Och är det förståndet eller känslan, som drifvit fram dessa skaror af män, långt mer än af kvinnor, i fanatismens och revolutionens led? — Finner icke hvar och en, att i allt, i godt och i ondt, mannens *känsla* gör sig gällande på ett sätt, som utesluter all rimlighet af någon underlägsenhet i det afseendet under qvinnan? Finner man icke, att det rent af vore en dårskap och känsla att vilja förneka mannens jemnbördighet med qvinnan i afseende på känslobegåfning? Och hvad betyder då allt detta tal om känsla och känsla, såsom någonting för

qvinnan företrädesvis karakteriserande vid jämförelse med mannen — hvad betyder det mer än så mycket annat löst prat, som talas om och till kvinnor? Men är mannens jemnbördighet med kvinnan i detta hänseende häfdad, så följer äfven att för mannen *känslans bildning* är fullt ut lika vigtig som för kvinnan. Att denna bildning för kvinnan är minst lika vigtig som för mannen, nekas af ingen; och vi hafva således åtminstone *der* en gemensam utgångspunkt för könens uppfostring. Vi bestrida för öfrigt för ingen del, att känslolifvet hos man och kvinna kan hafva och sannolikt har en olika nyanserad karakter; men vi befara, att äfven en så grundlärd psykolog och pedagog, som hr A. torde vara, icke förmår att finna den nyan. Dertill skulle sannolikt fordras ingenting mindre än Tiresias' erfarenhet; och kanhända skulle äfven denna erfarenhet, liksom för honom, sluta med blindhet. Man kan visserligen uppgöra hvilka *hypoteser* man behagar; men må vi akta oss att bygga ungdomens uppfostran på hypoteser!

Är det emellertid afgjort, att mannen är fullkomligt jemngod med kvinnan i afseende på *känslobegåfning*, så frågas å andra sidan: är äfven kvinnan jemngod med mannen i afseende på *förståndsbe-gåfning*? Hr A. och med honom liktänkande vilja förneka detta; men *hvar är beviset*? Erfarenheten visar otaliga exempel af kvinnor, som styrt riken eller skött en vidlyftig ekonomi med fullkomligt lika mycken klokhet som någon man. Erfarenheten har ock visat oss exempel af kvinnor, som t. ex. uti en så abstrakt vetenskap som matematiken gått lika långt, ja, längre än mången mateseos lektor och professor. Men allt hit hörande har så ofta varit framhållet, att det är fullkomligt öfverflödigt att utbreda sig vidare deröfver. Detta, så länge frågan är om kvinnans förståndsbe-gåfning i potentia och i enstaka fall. Är åter fråga om det *allmänna faktiska* förhållandet, sådant detta ännu i den civiliserade världen gestaltar sig, så är naturligtvis omöjligt att förneka, att den mesta intelligensen befinner sig i det manliga könets ego; och i fall man då ville anse *detta faktum* såsom uttryckande en *naturens ordning*, så hade visserligen hr A. något skäl att förorda en öfvervägande förstånds-bildning för mannen, vid jämförelse med kvinnan; men härvidlag kommer man nu till sjelfva roten för alla de irriga begrepp, som i detta fall så ofta gjort sig gällande.

Mannens despotism har på två sätt verkat deprimerande på kvinnans förståndsodling. Genom våld eller lag har hon blifvit inskränkt till den *minsta möjliga* sfer af *fri verksamhet*, och har derigenom i väsentlig mån beröfvats det tillfälle till *erfarenhet*, som är af ett så stort inflytande på utvecklingen af förståndskrafterna; och dertill kommer ytterligare ett oförvarligt försummande af det *qvinliga slägtets* förståndsodling i uppfostran. Vare sig nu att i verkligheten detta senare skett efter en beräknad plan eller icke, men nog vore man frestad att tro, att sedan mannen lärt sig inse, att »kunskap är makt»,

så har han, så vidt på *undervisning* och *skola* berott, alltjemt sökt att göra kvinnans kunskap till ett *minimum*, på det hans egen makt öfver kvinnan skulle desto bättre kunna blifva ett *maximum*; hvarjemte han, *äfvén väl emot naturen*, funnit för godt att vid den manliga ungdomens undervisning fästa en snart sagdt uteslutande vikt på *förstånds* bildningen. Och sedan i följd af här antydda förhållanden kvinnans förståndsutveckling nedtryckts på det sätt, erfarenheten visat, har man icke hållit för rof att till på köpet håna henne såsom egentligen af naturen saknande någon högre förstånds begåfning! *Man har upphöjt missbruket till naturlag!* Och när kvinnan, beröfvad i väsentlig mån den ledning, en högre intelligens skulle skänka, begagnat — och, som vi veta, med stor framgång — de två andra ledstjornor för vandrigen genom lifvet, som stått henne till buds och som det manliga enväldet icke kunnat beröfva henne, nämligen den naturliga *känslan* och den naturliga *instinkten* eller *åskådningskraften*, så har man genast varit färdig med det påståendet, att kvinnans högre förmögenheter väsentligen besticka sig uti åskådningskraft och känsla, och att denna teori bör läggas till grund för flickors uppfostran — en teori, förträffligt beräknad att rättfärdiga och vidmakthålla de gamla missbruken.

Granskar man ärligt och utan fördom erfarenhetens vitnesbörd i afseende på den fråga, vi här afhandlat, så är verkligen omöjligt att der vid lag uppdraga några gränslinier mellan könen. Att skiljaktigheter finnas — att, såsom vi förut anmärkt i afseende på känslöverksamheten, äfvén i afseende på förståndsverksamheten någon nyans af olikhet mellan könen förefinnes, hålla vi ytterst troligt; men vi upp-repa, hvad vi ungefär förut yttrat, att hvarken hr A. eller den, som skrifver detta, eller någon annan man eller kvinna förmår att upp-gifva den nyansen, utan att inlåta sig på *hypoteser*, på hvilka det i sanning icke går an att grunda ens ett filosofiskt resonnement, än mindre några praktiska uppfostringsåtgärder.

Icke heller är man i stånd att uppgifva någon nöjaktig definition på hvad som i sanning må beta »manlighet» och »qvinlighet». Både hr A. och den, som skrifver detta, vet ungefär hvad man i dagligt tal dermed menar (och låtom oss ej processa om definitioner!); men erfarenheten har visat, att de bästa män, historien har att omtala, äfvén haft något qvinligt uti sin karakter, och de bästa kvinnor något manligt; — när man n. b. icke kallar qvinlighet den fläpighet och pjunkighet, som stundom erhållit detta namn, icke heller manlighet den skräflande och hänsynslösa stormodighet, som man stundom så kallat. Der finnes otvifvelaktigt mellan könen en *naturlig* karaktersskilnad, en gifven gränslinie, som endast i enstaka fall öfverstiges; men hvar är hon belägen? Ingen menniska — vore hon än skarp-sinnigare än någon filosof, som hittills trampat vår jord — kan, om hon är ärlig, säga, vid försöket att bestämma mannens och kvinnans karakter, hvad som der vid lag är *natur* och hvad som endast är en

följd af inflytandet sedan urminnes tid af *lefnadsvanor, lagar, uppfostran*. Huru fäsfängligt då och huru farligt att på grund af godtyckligt uppgjorda skiljemärken — annat kunna de ej vara — söka bilda ynglingen eller flickan efter en typ, som icke finnes i naturen! Resultatet blir ock tyvärr allt för ofta endast att producera vrångbilder af naturen. Och det är detta, som de göra, hvilka jaga efter »qvinligheten» såsom yttersta målet för flickors uppfostran. Med huru vackra *fraser* de än må pryda sitt tal om qvinnan och qvinnan i öändlighet, så vittnar all erfarenhet, att en sådan uppfattning af uppfostringen alltid ohjelpigen leder till *nedtryckande* af den qvinliga bildningen under sin rättmätiga nivå.

Ingen förnuftig människa, hon må omfatta den ena eller andra af de två hvarandra motsatta åsigterna, kan ett ögonblick tänka på att alldeles lemna ur sigte vare sig den allmänt menckliga bildningen, eller den, hvilken man vanligen betraktar såsom den mera speciellt qvinliga, d. v. s. väsentligen den, som afser att bilda qvinnan för moderns och husmoderns kall; men det uppstår en himmelsvid skilnad i den praktiska tillämpningen, allt efter som man, med hr A. och liktänkande, betraktar qvinnan i *första* rummet såsom qvinna och i det *andra* såsom människa, eller, enligt hr von Kochs i vår tid mera häfdvunna åsigt, sätter qvinnan-människan i *första* rummet och qvinnan-qvinnan i det *andra*. Ett enda exempel, som vi skola anföra efter hr A:s redogörelse för den ofvan nämnde finske författarens skrift, är tillräckligt att gifva ett begrepp om denna skilnad. Och se här det begrepp om qvinnobildning, som man, med de i den pedagogiska tidskriften hyllade åsigterna till utgångspunkt, vill göra gällande.

»Flickan bör ej erhålla en mindre mångsidig bildning än gossen, tvärtom är för qvinnan en *allmän bildning* nödigare än för mannen, som vanligen blott kan förvärfva en fackbildning. Men man skall ej lägga an på en i systematiskt ordnad fullständighet meddelad insigt i vetandets grunder och i de särskilda vetenskaperna till hela deras omfång och innehåll. Dermed är ej sagdt, att man skall meddela en godtycklig röra af fragmentariska notiser, utan förmåga af vidare utbildning. Skolan bör bjuda flickan *det ideala som innefattas uti allt det som förtjenar vetas*, hvilket hon kan upptaga i sig såsom en skatt af allmän bildning, för att medelst denna hon sedan må kunna i sig sjelf och i familjen och särdeles i sina barns själar, om hon blir maka och moder, nedlägga den religiösa, sedliga och intellektuella bildningens frön.»

Uti detta citat, som tyckes i koncentrerad form återgifva hr A:s och hans finske sagesmans förenade tankebemödanden i afseende på flickors skolundervisning*, vilja vi icke söka någon anledning — ehuru

* Nedanstående försök till förklaring af dessa gåtfulla ord meddela vi här såsom det enda läsvärda och på sak gående af tvenne ytterst vresiga utfall, med hvilka hr Adn. i Aftonbladet bemött sina motståndare.

»Blott ett enda uttryck vill jag upptaga, af hvilket A. B. gjort särdeles

den själfmant erbjuder sig — att fråga, *hvarför* en allmän bildning är »nödigare för qvinnan än för mannen», eller *hvarför* mannen »vanligen blott kan förvärfva en fackbildning» (allt i strid mot den grundligen på hvilken hela vårt offentliga undervisningsväsende blifvit bygdt), eller *hvar* och af *hvem* något sådant yrkats, som att i *någon* skola för allmänbildning vetenskaperna skulle meddelas till *hela* deras omfång och innehåll», o. s. v., men hvem kan läsa denna märkvärdiga tirad, som skall lära oss huru flickor böra inhemta vetenskaperna, utan att liffigt erinras om det gamla ordspråket: »tvätta min pels, men gör honom icke våt?» Här skall, gudbevars, finnas vetenskap, men som icke är vetenskap; här skall vara ett något, men som ändå icke är något! Det temligen dunkla talets allt för tydliga mening kan icke vara annat än denna: inga solida kunskaper, intet logiskt sammanhängande vetande; utan någonting eteriskt, något slags vetenskapligt sublimat, som icke stör den der »äkta qvinligheten», — ett stoft på fjärlus vinge, som måste vara nog lätt att icke tynga den älskliga sommarfågeln, der han sväfvar fram bland rosor . . . ah! hvem känner icke detta språk, som på samma gång smeker och

mycket väsen och lyckats begagna i sådana sammanställningar, att det för den flyktige betraktaren måste taga sig ut, som om jag, eller rättare L. L. L., efter hvilken jag citerat det, sagt någon halsbrytande dumhet. Det är följande uttryck: »skolan bör erbjuda qvinnan *det ideala i allt, som förtjenar att vetas*». Naturligtvis kan en sådan tes lemna rum för flere tydningar mer och mindre hårdagna, hvaribland äfven några absurda. Jag har tolkat författarens mening sålunda: Den torra, skematiska undervisning, som för de ynglingar, hvilka skola uppfostras för studier, är i viss mån oundviklig för att kunna uppbära den vetenskapliga byggnad, som på elementarkunskapen skall uppföras, kan och bör vid kvinnors uppfostran lemna rum för en mera exoterisk, saftig och liffull. Eller för att tänka oss några vissa läroämnen; i religionsundervisningen böra vid en flickskola icke den vetenskapliga dogmatiken, läroskilnaden mellan kyrkorna och lärostridernas historia vara hufvudsaken, såsom de äro vid våra läroverk, utan fast mera kristendomens praktiska sida, man vände sig ej hufvudsakligen till förståndet, utan till känslan, ej likväl den sinliga känslan för framkallande af dessa känslorus, som utgöra sekternas styrka, utan till den förnuftiga känslan, som odlas af ett positivt religiöst innehåll. I historien är det ej så mycket krigen och diplomaten, eröfringar och förluster, som böra träda i förgrunden, utan snarare bör blickten riktas på kulturutvecklingen och huru vissa idéer arbetat sig fram genom tiderna till erkännande. Också hafva »läroböcker i historia för fruntimmer» blifvit utgifna af de förnämsta författare; jag erinrar t. ex. om Schiller, och i vårt eget land Mellin. I zoologien tänker jag mig den biologiska sidan mera framegett än den anatomiska, i botaniken mera växtgeografien och kulturväxternas betydelse, än den detaljerade växtkännedomen, inom fysiken lagbundenheten i naturen, kraftens oförstörbarhet och huru människan betjenar sig af densamma för sina ändamål, snarare än den matematiska behandlingen af fenomenen. Och på lika sätt kan jag tänka mig förhållandet i andra läroämnen. Med ett ord, jag tror, att äfven vetenskapernas element, lämpligt behandlade, kunna afvinnas till ett bildande innehåll, som kan fylla både känslan, fantasien och förståndet. Undervisningen bör icke derigenom uppgifva något af sin grundlighet, den får icke urarta till en samling af pikanta notiser, ej heller blifva, såsom Aftonbladsförfattaren tyckes föreställa sig, ett extrakt af vetenskapernas abstraktaste satsar, som, inhöljdt i något estetiskt snömos, serveras damerna.»

förnedrar qvinnan? Och skall man ännu allt jemt nödgas höra detta språk till och med uti en Pedagogisk Tidskrift, på hvars titelblad man finner uppgifven såsom en af hufvudredaktörerne föreståndaren för landets förnämsta qvinliga läroanstalt, k. seminarium för bildande af lärarinnor? Det är med ledsnad vi nödgas anteckna, att så här vid lag är förhållandet.

Utgår man med författaren till den ifrågavarande prisskriften från den motsatta åsigten, så kommer man ingalunda till denna ensidiga förstånds bildning, som, vanligt nog, gjort sig gällande vid gossars undervisning; man gifver känslans bildning hennes fulla rätt; men man gifve ock *kunskapsförmågan* hennes rätt till utveckling, lika väl i fråga om flickor som i fråga om gossar. Att lära *tänka* klart är för qvinnan icke mindre viktigt än för mannen; och det gifves ingen särskild *qvinnoväg* till *sanningen*. Förvärfvandet åter af grundlig kunskap, långt ifrån att behöfva fruktas, skall endast tjena att med bättre framgång nedlägga alla dessa slags goda »frön», om hvilka det anförda citatet talar. Men hvarken Euklides eller Cornelius Nepos — ifall dessa äro läromästarna — skall förmå att beröfva qvinnan *den* qvinlighet, som naturens herre hos qvinnan nedlagt, om än möjligtvis någon del af det qvinlighetselixir, som en och annan välment pedagog vill gifva henne till lifs — förutsatt, som man alltid, i fråga om all undervisning och dess påräkneliga resultat, måste förutsätta, att undervisningen sker på ett ändamålsenligt sätt, — en fråga, hvarom vi framdeles torde få tillfälle att något närmare yttra oss. För den praktiska dugligheten åter, för qvinnans bildande till god husmoder och uppfostrarinna, skall vinsten af en god högre förståndsodling vara oberäknelig; och vi måste hålla förf. af prisskriften särskild räkning för den synnerliga vigt han lägger på denna omständighet d. v. s. på flickors danande för denna mera speciella bestämelse för qvinnokönet, hvilken i våra dagar stundom icke nog uppmärksammas af dem, som ifra för höjandet af den qvinliga undervisningen. Det är något, som säkerligen icke kan hafva undgått att hos hvar och en, och särskildt hos prisdömarne, fördelaktigt inverka på skriftens bedömande; men både denna omständighet och hvad annat godt i skriften förekommer är, efter vår uppfattning, om än i och för sig af mycket stor vigt, likväl icke att i betydelse jemföra med den fråga, vi här förehafvt till undersökning och som ovilkorligen måste tjena till *utgångspunkt* för en undersökning af det ifrågavarande ämnet. För att en skrift om flickors uppfostran och undervisning i någon mån skall i våra dagar förtjena ett pris, måste man utan tvivel i första rummet göra det till en oafvislig fordran att densamma tager *just den* utgångspunkt, som hr von Koch valt och som han med så mycken klarhet och bestämdhet utvecklat. Att taga den motsatta, den af hr A. förordade, skulle i sanning vara ett gäckeri med tidsandan. — — — — —

Hr Adn har genom det skolsystem, han förordat, gjort sig

till målsman för det slags darwinism i pedagogiken, som vill åt *en viss art af förmåga*, förut bestämd genom ett af vissa vederbörande gjordt »artificielt urval», tillförsäkra skolans (och dermed i framtiden högst väsentligt äfven lifvets) förmåner, och som med sitt »stå eller stupa!» verkar att förqväfva, förtrycka alla andra förmågor. Den gynnade arten är denna receptiva förmåga, som i skolan går och galler under namn af »godt hufvud» — hvad hon ofta *är* — och som visar hvad hon duger till genom att med lätthet tillegna sig lexor, i hvad ämne det än vara må. Det är denna förmåga, som, i fall de yttre omständigheterna blott äro någorlunda gynsamma, finner skolarbetet jemförelsevis lätt, ehuru väl på senare tider detta arbete kan sätta äfven en sådan förmåga myror i hufvudet, under det andra, som antingen hafva af naturen en svagare begåfning, eller blott en *olika* begåfning, eller slutligen erfara yttre omständigheters hindrande inflytelser, måste kämpa, som för lifvet, för att hålla sig uppe. Det är den nämnda förmågan, som i skolan företrädesvis uppremuntras med belöningar och derigenom i icke ringa grad äfven predestineras till företräden på embetsmannabanan o. s. v. Man kan ej heller neka, att det nämnda »urvalet» har från en viss synpunkt mycket skäl för sig, alldenstund det är antagligt, att de, som utan hänsyn till något eget, hvad hr A. kallar, »tycke och smak» eller några egna »befängda nycker» (= naturliga anlag), hafva förmåga att i skolan med lätthet utföra hvad helst dem ålägges, skola äfven framdeles i lifvet icke allenast bevisa sig ega en ganska framstående skiicklighet, utan äfven befinnas företrädesvis benägna att utan invändning af något slag antaga för godt hvad helst dem bjudes och befallas, och derigenom qualificera sig såsom särdeles användbara *verktyg* för en högre vilja; hvaraf dock ingalunda följer, att denna gynnade art innesluter hvarken de *bästa* hufvuden ej heller, torde man kunna säga, de *bästa* *människor*. Tvärtom kan i sistnämnda hänseende med skäl frågas, huruvida, i fall en utveckling på grund af detta urval får fortgå genom några generationer, man ej må befara, att resultatet till slut möjligen kan komma att blifva ingenting annat än den af Wellington så mycket fruktade skolprodukten »smart devils».

Hr von K. å sin sida åter förordar det undervisningssystem, som, hvad de naturliga anlagen beträffar, låter allt gälla hvad det kan gälla; som gifver den — fysiskt eller andligt — svagare individen den *tid*, han behöfver för täflan med bättre lottade kamrater; och som, genom båda dessa omständigheter, icke blott förlägger den darwinistiska striden mellan man och man på en *naturlig* grundval, utan verkligen deruti inlägger ett moment af kristlig kärlek, genom hvilket allt de naturliga stridigheternas grymma inflytelser i väsentlig mån utjemnas; och skulle ej, månne, ett sådant system vara att föredraga framför det förut nämnda, hvilket i sanning hvarken är naturalistiskt eller kristligt? Och månne ej, på tid och längd, detta kärleksfullare system skall befinnas, när allt rätt öfverväges, vara det i sjelfva ver-

ket mest gagnande för samhället? Men skulle man äfven, af det skäl som anförts och tvärt emot vår mening i ämnet, vilja rekommendera det förut nämnda systemet för *gossar*, så finnes åtminstone intet i det fallet antagligt skäl att rekommendera detsamma för *flickor*. Då hr von Koch därför i detta afseende stält sig på den motsatta sidan, så har han, efter vårt förmenande, gjort just hvad han både ur psykologisk och pedagogisk och kristlig synpunkt bort göra. — —

Utän att vilja på minsta sätt bestrida vigten af en teoretiskt bildad och väl praktiserad lärares åsigt om den speciella undervisningskonsten, tro vi att man ej får bygga allt för stora anspråk på ett profår eller en tysk handbok i pedagogiken. Framför allt gäller detta senare i afseende på allt, som rör *uppfostran*; ty visserligen måste man erkänna, att en djup, sedlig och religiös bildning, observationsförmåga och lifserfarenhet, i förening med ett vanligt godt omdöme — allt egenskaper, som naturligtvis äfven läraren *kan* ega, men ej nödvändigt *eger* — hafva en långt större betydelse i det hänseendet och i fråga om bedömandet af den *allmänna* organisationen af uppfostringsväsendet, än till och med de mest omfattande studier i pedagogik. Ej heller får man förbise, att om äfven föräldrar ofta nog äro oförståndiga och i sina omdömen mången gång låta allt för mycket leda sig af föräldrakärlekens ingifvelser, så felä lärarne äfven ofta icke mindre genom att af vanans makt och helt omedvetet mer eller mindre förslafvas under reglementets bokstaf: detta senare är ju något, som ganska vanligt inträffar med alla fackmän, hvar och en inom sitt område, med påföljd att de icke se skogen för blotta träd, såsom det heter, eller, med andra ord, att de förbise de *stora* frågornas vikt för att haka sig fast vid de *små*. Det är t. ex. hvad hr A. på ett särdeles märkligt sätt gjort vid granskningen af den von Kochska skriften. För öfrigt kunna vi här, i anledning af hvad sålunda blifvit yttradt, ej undertrycka en anmärkning, som ovilkorligen tränger sig på oss. Det är illa nog, om, såsom man stundom hör klagas, föräldrar och målsmän ej förstå att som sig vederbör uppskatta läraren eller lärarens insigt och arbete; men vi tro icke, att läraren i det fallet vinner något genom att, såsom det heter, sätta sig på sina höga hästar, ännu mindre genom att framställa anspråk, som hvar tänkande menniska kan finna vara obefogade. I en tid, då i allmänhet fåfängligheten af yttre makt och ära framstår klarare än någonsin, kan läraren lyckönska sig öfver en ställning, som, om han blott vill förstå sina fördelar, håller honom aflägsen från alla dylika retelser; och ju mer han kan göra detta, ju mer anspråkslöst och kärleksfullt kan han bemöta både föräldrar och lärjungar och alla, som intressera sig för ungdomens uppfostran, äfven i de fall, der de kunna hafva orätt, ju mer han kan i evangeliets mening vara en »servus servorum», desto större *verkligt* anseende och inflytande skall han vinna; och han skall så omsider visa sig vara den, som genom en högre och sannare bildning är i

stånd att utan inbillad förödmjukelse intaga denna i sjelfva verket både kristligt och menskligt *högsta* plats ibland menniskor. Illa förstår han deremot sitt sanna intresse, om han i stället föredrager att, med skolreglemente och en tysk pedagogik i handen, endast förkunna oss andra ett »odi profanum vulgus». Lyckligtvis behöfver man, hvad vår aktningvärda lärarekår beträffar, icke ens framställa någon varning mot det slags uppträdande, hvarpå hr A. gifvit ett mera exceptionellt exempel, då han med grinets och öfversitteriets ton ansett sig böra behandla uppfostringens angelägenheter. — — — — —

Härmed afsluta vi vår öfversigt af den märkliga striden, lemnande åt läsaren att afgöra, hvilkendera som riktigast och mest opartiskt bedömt den prisbelönta skriften, Pedagogisk Tidskrift eller Aftonbladet.

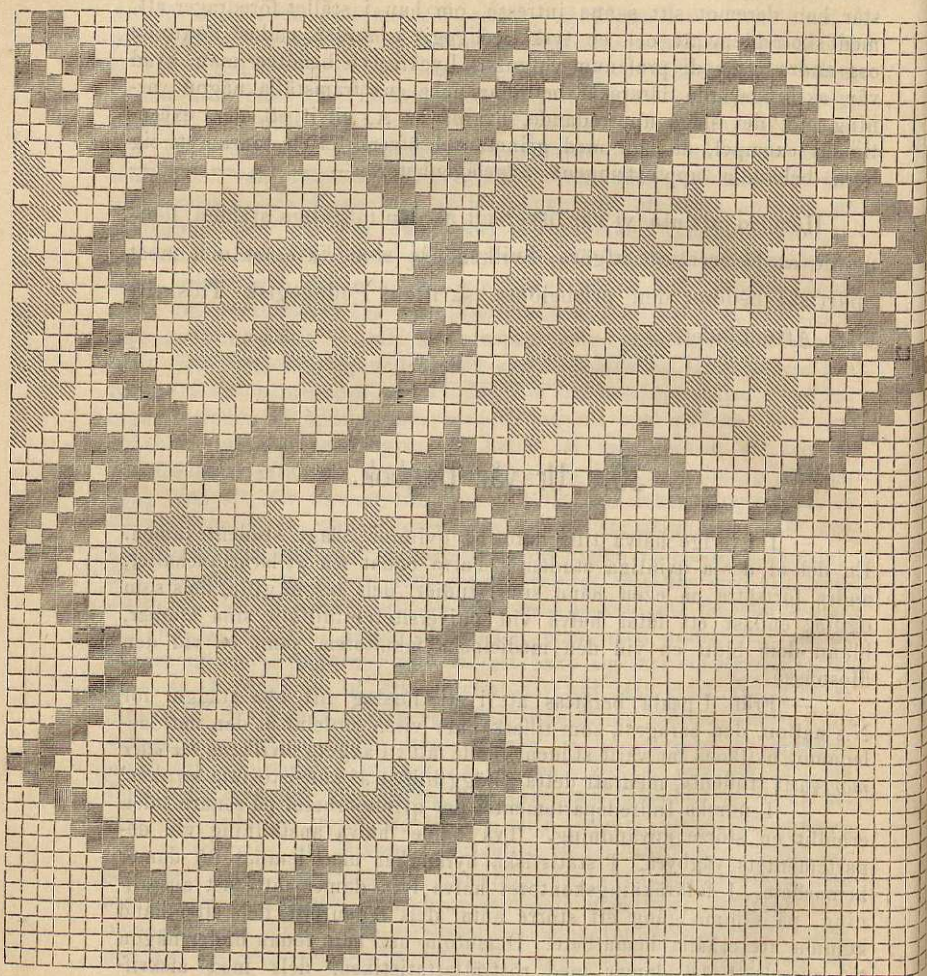
30. Ur vår Dagbok.

— I Sverige hafva tills dato 14 kvinnor aflagt studentexamen. En del af dessa qvinliga studenter hafva egnat sig åt lärarinnekallet, andra fortsätta på egen hand sina studier, dels såsom gifta, dels som ogifva; endast ett fåtal hafva vid universitetet fullföljt sina studier, bland dem blott en vid den medicinska fakulteten, samt en vid den filosofiska.

— Från Upsala berättas att i ett förslag till nya stadgar för N:s nation, den paragraf, som tillerkänner vissa fördelar åt den nationsledamot hvilkens far varit student, hade fått tillägget, »hvilkens far *eller mor* varit student», men att detta tillägg blifvit af konsistorium struket!

— I norska Indredepartementet har kvinnoarbetet på senare tiden erhållit en större användning. Två damer hafva anställning vid departementets vägbyrå. I statistiska byrån har man lemnat 25 damer hemarbete. I folkräkningskontoret hafva fyra damer fått fast anställning, på samma gång ett större antal dels redan fått, dels efter hand komma att erhålla hemarbete. Dessutom har man redan under någon tid sysselsatt 16 damer med rösträttsstatistiken, dels med afskrifningsarbete, dels med utarbetande af tabellariska uppgifter, allt hemarbete. Efter de gjorda erfarenheterna kommer man troligen att finna sin uträkning i att fortsätta i den riktning, man börjat. För öfrigt har det visat sig, att långt flera damer anmält sig till sådant arbete, än man kunnat sysselsätta. Utom omkring 130 män, ha nämligen tillhoppa något mer än 100 damer anhållit om statistiskt arbete.

31. Mönster.

▨ rött; ■ blått. Bottenfärgen hvit eller oblekt.

Opphemta mönster, att begagnas antingen som midt-ornament eller fortsättningsmönster, då randmönstret i häftet 6 årg. 18 passar till bård. Mönstret kan återgifvas i vexlande färgval så väl med väfning som trädning, tvistsöm m. m.